

Karlova univerzita

Filosofická fakulta

Ústav slavistických a východoevropských studií

Zuzana Petráchová

(Slavistika ve specializaci bulharistka a serbistika)

Mediální obraz romské menšiny v Bulharsku

ПРЕДСТАВЯНЕ НА РОМСКОТО МАЛЦИНСТВО В БЪЛГАРСКИТЕ МЕДИИ

MEDIAL PORTRAYAL OF ROMA MINORITY IN BULGARIA

(diplomová práce)

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petja Barkalova

Praha 2007

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu.“

A handwritten signature in cursive script, appearing to read "Petra Čechová", written over a dotted line.

v Praze dne 8.5.2007

Děkuji doc. PhDr. Petje Barkalové za pečlivé vedení mé práce a za její trpělivost.

Kala but'aha kamav te del pa'iv la Milena Hübschmannová.

Obsah:

1. Úvod	1
2. Bulharské menšiny	2
2.1 Obsah kapitoly	4
2.2 Menšiny v Bulharsku	5
2.3 Statistika	9
2.4 Pojem a definice	12
3. Historie Romů	14
3.1 Obsah kapitoly	15
3.2 Původ Romů	16
3.3 Jazyk	18
3.4 Romové v Bulharsku	21
3.5 Dělení Romů	28
4. Média	33
4.1 Obsah kapitoly	34
4.2 Nečitelní cizinci	35
4.3 Obraz menšin v centrálním a regionálním tisku	35
4.4 Obraz Romů - jedna studie současného bulharského tisku	38
4.5 Romové v médiích, v letech 2003	43
4.6 V roce 2005	47
4.7 Průzkum 2006 – 2007	50
4.8 Zákony a média po roce 1989	52
5. Anketa	54
6. Závěr	66
7. Resumé	67
7.1 Resumé v bulharštině	67
7.2 Resumé v češtině	69
7.3 Resumé v angličtině	70
8. Bibliografie	72
9. Internetové stránky	74

Úvod

Mediální obraz romské menšiny v Bulharsku, jak už sám název napovídá, si klade za cíl představit romskou menšinu z pohledu médií. Ukázat, jaký obraz novináři o Romech vytváří pomocí výběru témat, žánrů či jazyka, který používají.

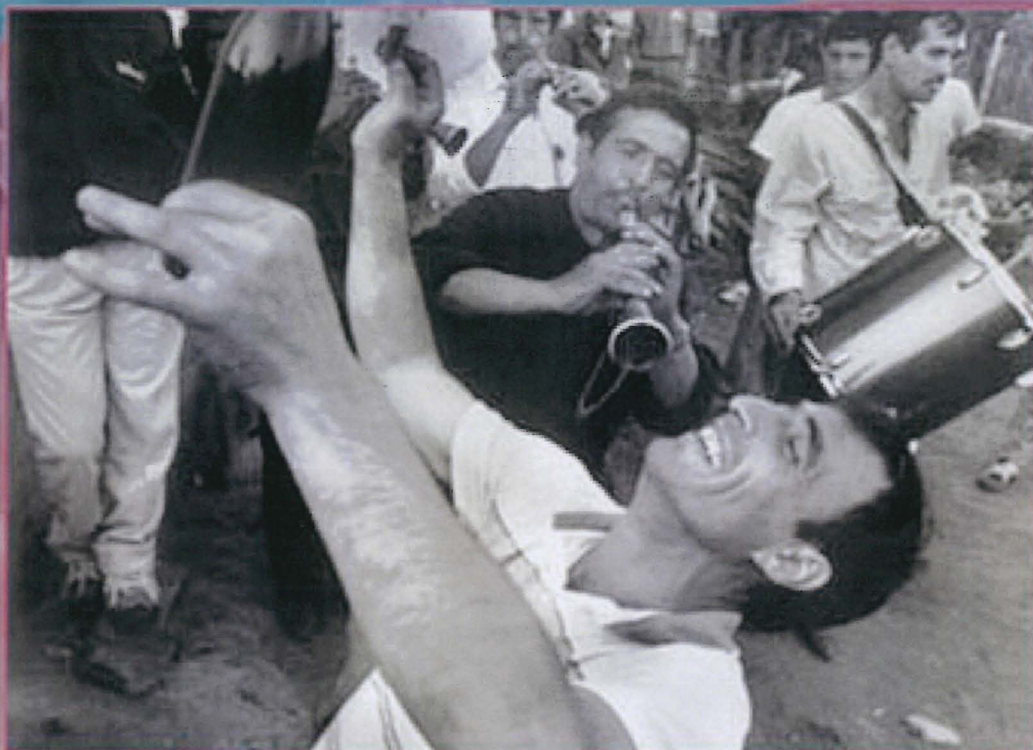
Práce je rozdělena do tří hlavních kapitol – Menšiny v Bulharsku, Historie Romů a Média. Práce je doplněná o anketu.

První kapitola – Menšiny v Bulharsku obsahuje stručný přehled menšin žijících v Bulharsku a statistické údaje o počtu příslušníků jednotlivých etnik, mateřském jazyce a o náboženském vyznání. Dále vymezení pojmu „menšina“ dle různých definicí.

Druhá kapitola – Historie Romů začíná samotným původem Romů, věnuje se různým teoriím a jejich vlivu na pojmenování Romů. Jazyková část se zabývá různými gramatickými jevy a dialekty romštiny. Podkapitola Romové v Bulharsku zachycuje život a práva Romů od jejich příchodu na území Bulharska až po počátek 90.let. Obsahuje zákony týkající se Romů, proměny v jejich přijímání v různých obdobích i romské organizace a jejich cíle. Dělení Romů ukazuje různá hlediska, podle kterých můžeme Romy rozdělit, a stručnou charakteristiku jednotlivých skupin bulharských Romů.

Třetí kapitola, Média, obsahuje projekty zabývající se mediálním obrazem menšin. Všechny vychází z novinových článků. První je český projekt Nečitelní cizinci vycházející z českých deníků. Ostatní projekty zkoumají bulharský tisk - Obraz menšin v centrálním a regionálním tisku, Obraz Romů - jedna studie současného bulharského tisku a Romové v médiích. Na bulharský tisk, konkrétně na internetovou informační agenturu rádia Darik, je také zaměřen můj průzkum. Zahrnuje všechny články týkající se Romů ze všech bulharských regionů v období od 1.3.2006 do 31.3.2007. Součástí této kapitoly je také část věnující se menšinovým médiím a zákonům o nich - Zákony a média po roce 1989.

Důležitou součástí této práce je také anketa. Má ukázat jaké znalosti mají čeští a bulharští studenti žurnalistiky o romských reáliích a jaký je jejich postoj k romské menšině.

МАЛЦИНСТВАТА В БЪЛГАРИЯ

MENŠINY V BULHARSKU

**„Чл. 4. (1) (Доп. – ДВ, бр. 70 от 2004 г., в сила от 01.01.2005 г.)
Забранена е всяка пряка или непряка дискриминация, основана
на пол, раса, народност, етническа принадлежност, човешки
геном, гражданство, произход, религия или вяра, образование,
убеждения, политическа принадлежност, лично или обществено
положение, увреждане, възраст, сексуална ориентация, семейно
положение, имуществено състояние или на всякакви други
признаци, установени в закон или в международен договор, по
който Република България е страна.“¹**

---

¹ Zakázaná je každá přímá i nepřímá diskriminace, založená na pohlaví, rase, národnosti, etnické příslušnosti, občanství, původu, náboženství či víře, vzdělání, přesvědčení, politické příslušnosti,

ЗАКОН ЗА ЗАЩИТА СРЕЩУ ДИСКРИМИНАЦИЯТА В сила от 01.01.2004 г. Обн. ДВ. бр.86 от 30 Септември 2003г., изм. ДВ. бр.70 от 10 Август 2004г., изм. ДВ. бр.105 от 29 Декември 2005г., изм. ДВ. бр.30 от 11 Април 2006г.²

Законът е приет от XXXIX Народно събрание на 16 септември 2003 г.

особни или социални характеристики, имущественно положение или какъвто и да е друг признак, посочен в закона или международен договор, в който България е договорна страна.

² Закон за защита от дискриминация

Obsah kapitoly – Menšiny v Bulharsku

V této kapitole je představen stručný přehled menšin žijících na území Bulharska. Turci, Pomáci, Židé, Karakačani a Makedonci. Přehled menšin je doplněn o statistické údaje. Uvedené údaje jsou citované z bulharského Národního statistického institutu.³ Statistické údaje obsahují počet příslušníků jednotlivých etnik žijících v Bulharsku, rozdělení podle mateřského jazyka a náboženského vyznání. Údaje o etnických menšinách a o mateřském jazyce jsou z posledního sčítání obyvatel v roce 2001. Náboženské vyznání je zachyceno již od roku 1887 až do roku 2001.

Nedílnou součástí kapitoly o menšinách je definice pojmu „menšina“. Prezentovány jsou formulace komise OSN pro lidská práva, Stálého dvoru mezinárodní spravedlnosti a Christophera Lorda ze stati "Národnostní menšiny v Evropě a ve světě: Politické otázky".

---

³ Национален статистически институт viz internetové stránky <http://www.nsi.bg/>

Menšiny v Bulharsku

Na Balkáně těžko najdeme kousek země, který by byl obýván pouze jedním etnikem a ani Bulharsko není výjimkou. Menšiny zde žijí po staletí, některé ještě před obdobím formování bulharského národa, některé od středověku a některé pouze několik let. Mezi Bulhary, kteří jsou především pravoslavní, můžeme objevit katolíky, protestanty, muslimy...

Etnické skupiny žijící v Bulharsku jsou ty, které nalezneme ve všech státech Evropy i jiných částech světa, jako jsou Židé, Arméni a Romové či menšiny, které žijí pouze v Bulharsku – například Pomáci.

V Bulharsku žije zhruba 8 milionů obyvatel a z toho 10 – 15% tvoří příslušníci menšin. Nejvýznamnější menšiny tvoří Romové, Turci a Pomáci, dále pak Arméni, Rusové, Karakačani, Aromuni, Gagauzové a Makedonci. Nalezneme zde i Řeky, Ukrajince či Židy.

Pro srovnání – na Balkáně mezi země, ve kterých tvoří národnostní menšiny 10 – 20% obyvatelstva, patří také Rumunsko či Turecko. Méně než 10% má Albánie a Řecko. 20 – 30% obyvatel jiné než místní národnosti žije v Chorvatsku. 30 – 40% je na území bývalé Jugoslávie a v Makedonii a více než 40% v Bosně a Hercegovině.⁴

Nejpočetnější (alespoň podle dostupných statistických údajů, přesný počet Romů totiž není znám) a nejvýznamnější etnickou menšinou Bulharska jsou Turci. V počtu zhruba 800 000 lidí tvoří společně s Romy, Pomáky a dalšími skupinami muslimskou náboženskou menšinu představující 12 – 13% z celkového počtu obyvatel.

Jako hlavní znak turecké identity se počítá mateřský jazyk a vyznávání islámu. I když na základě těchto faktorů můžeme Turky snadno zaměňovat s Romy – muslimy a s Pomáky.

O Turcích v Bulharsku jako o národnostní menšině můžeme hovořit až po druhé světové válce. Postoj komunistického režimu byl značně proměnlivý. V roce 1947 získala turecká menšina prostor pro zachování autonomie. Vznikaly turecké školy, turečtina se vyučovala i na univerzitě, ale v letech 1958 – 1960 se z turečtiny stal pouze volitelný předmět, bylo zastaveno vydávání tisku. V několika vlnách probíhá emigrace turecké menšiny do Turecka. V roce 1950 – 1951 v rámci bulharsko – turecké dohody odchází na 150 tisíc Turků. Dalších 130 tisíc odchází

---

⁴ Z knihy – Маџине на Балкану – Menšiny na Balkáně – Mario V. Obradović, Bělehrad 2002

v rozmezí let 1969 – 1978. V této době probíhá násilné přejmenovávání občanů s turecko – arabskými jmény na slovanská jména. Zejména kvůli tomuto tlaku na nedobrovolnou asimilaci v roce 1989 emigrovalo 320 tisíc Turků. Do září 1990 se přibližně polovina emigrantů vrátila.

V roce 1990 vzniká „Движението за права и свободи“ – Hnutí za práva a svobodu, která je politickou reprezentací bulharských Turků a muslimů. Hlavním cílem strany bylo odstranění škod při pokusech o asimilaci Turků – návrat k muslimským jménům, možnost vrácení půdy, kterou mnozí museli kvůli emigraci prodat. Podařilo se také prosadit právo na možnost získávání vzdělání v mateřském jazyce, která však z praktických důvodů nebývá často využívána.

Pomáci – stručně řečeno bulharští muslimové. Bulhaři, jejichž mateřštinou je bulharština, ale vyznávají islám. Podle odhadů jich v Bulharsku žije 200 – 300 tisíc. Přesnější počet není možné zjistit, protože při sčítání lidu není možné se přihlásit k pomácké národnosti. Část Pomáků se podle jazyka deklarovala jako Bulhaři a část podle náboženství jako Turci. Většina Pomáků, zhruba 80%, obývá západní a střední část Rodop, pohoří na jihu Bulharska.

Teorie o původu Pomáků jsou různé. Nejčastěji se hovořilo o násilné islamizaci pravoslavných Bulharů, ale tato teorie bývá v posledních letech zpochybňována, či o dobrovolném přijetí islámu za účelem lepšího společenského postavení, která je též některými historiky vyvracena.

Pomáci, přestože mluví bulharsky, byli často pronásledováni kvůli svému náboženskému vyznání a podobně jako Turci byli násilně přejmenováni. Část z nich odešla společně s Turky v emigračních vlnách do Turecka.

V případě Pomáků měly asimilační snahy a represivní opatření opačný efekt. Útlak režimu napomohl k semknutí této menšiny a k posílení vlastní identity. Dnešní Pomáci nejsou politicky aktivní, nemají ani žádné politické ambice. Mají jen pocit sounáležitosti s islámským světem a zároveň silné pouto ke své vlasti.

Židé – ještě před druhou světovou válkou žilo v Bulharsku 51 500 Židů, což bylo 0,5% z celkového počtu obyvatel. Od roku 1940, podobně jako v jiných evropských zemích, byli nuceni nosit žlutou hvězdu, byl zabavován jejich majetek, nemohli vykonávat některé profese, vstupovat na některá místa apod. V roce 1942 byl vydán zákon na registraci všech žijících Židů, aby se tak připravila jejich deportace. V červnu 1942 jsou odvedeni všichni muži ve věku 20 – 45 let na nucené práce a v srpnu téhož roku jsou v bulharských bankách zablokovány účty všech židovských

obyvatel a jejich majetek je zabaven. V březnu roku 1943 je vydáno rozhodnutí o deportaci do říšských koncentračních táborů. Protesty začínají ve chvíli, kdy se roznese, že ve Vardarské Makedonii a Západním Bulharsku jsou zatýkáni Židé a odváženi do táborů. Zpráva se díky dobrým známostem jednoho z představitelů Židovské obce dostává až k caru Borisovi III a Říši je vzkázáno, že Židé jsou nutní pro stavbu cest a železnic. Postupnou změnou zákonů v letech 1943 – 1944 jsou Židé uchráněni před osudem, který stihl většinu Židů v Evropě.

Ráda bych na tomto příkladu ukázala, že ne vždy bylo postavení Bulharska k menšinám negativní a násilné. Bulhaři jsou jediným národem, který své Židy dokázal zachránit, ale nikdy nic není černobílé a jednostranné. Bulharsko bylo spojencem nacistického Německa a poslalo 20% bulharských Židů na smrt. Toto číslo je samozřejmě nesrovnatelné s údaji z Polska, Čech či Slovenska, kde zemřelo 90% Židů. Ale přesto není úplně jasné, jestli Bulharsko chtělo Židy zachránit, či jestli vše bylo dílem náhody, dobrých známostí či jiných faktorů. Stejně nejasná je v této záležitosti i role cara. Po válce většina Židů odešla do Izraele. V současné době dle posledního sčítání žije v Bulharsku 1363 Židů.

Karakačani – ještě na začátku 20. století žili v malých, polokočovných skupinách na celém Balkánu. Dnes je nalezneme pouze v Bulharsku a Řecku. Jejich počet se odhaduje na 5000. Jsou to ortodoxní křesťané řeckého původu, hovořící severořeckým dialektem moderní řečtiny. Jejich původní náboženství – směs pravoslavií a pohanských rituálů – se ještě dnes odráží v jejich tradicích. Jejich původní životní styl byl násilně přerušen v roce 1954, kdy bylo zakázáno kočování a všechna stáda koní a ovcí jim byla zabavena – znárodněna.

Makedonci – Při sčítání lidu v roce 2001 se k makedonské národnosti přihlásilo 5071 lidí (V roce 1991 to bylo 10 566 osob). Neoficiální čísla jsou však mnohem vyšší. Makedonci žijí především na obou stranách Pirinu a v jihozápadním Bulharsku.

Bezprostředně po druhé světové válce byli Makedonci Bulharskou komunistickou stranou uznáni jako národnost a v roce 1947 byla v pirinské oblasti makedonština povinným jazykem. Po roce 1948 dochází ke zhoršení vztahů mezi Bulharskem a Jugoslávií, což vede ke zhoršení situace pro Makedonce. V roce 1960 byli Makedonci zapsáni jako Bulhaři a výuka makedonštiny byla zastavena.

V roce 1990 byla založena „Обединена македонска организација“ – Sjediněná makedonská organizace, která byla v roce 1993 oficiálně zakázána,

protože podle ústavy není dovoleno zakládat politickou stranu na náboženském a etnickém základě. Ve stejné době vzniká i „Вътрешната македонска революционна организация“ – Vnitřní makedonská revoluční organizace, která navázala na dávné tradice své předchůdkyně založené na přelomu 19. a 20. století. Jedním z hlavních cílů VMRO, stejně jako některých extrémistů z organizace Ilinden⁵, byla snaha o připojení pirinské oblasti k Makedonii a následné sjednocení s Bulharskem.

V roce 2005 Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku upozorňuje Bulharsko, že porušuje 11 článek Evropské konvence pro lidská práva tím, že zakazuje činnost sdružení „ОМО Илинден-Пирин“. Podobné rozhodnutí vydává soud i v lednu 2006.

Bulharská vláda utvrzuje soud v tom, že osoby, které se hlásí v Bulharsku k makedonské národnosti, nejsou diskriminovány. Uvádí, že mají svou kulturu a osvětovou organizaci „Светлина“ – Světlo. Jsou vydávány knihy a noviny v makedonštině. Na druhou stranu vláda vyvrací fakt, že strana organizuje klidné demonstrace a předkládá důkazy, že členové strany byli ozbrojeni. Zdůrazňuje také, že členům sdružení nikdy nebyl znemožňován vstup na historická místa, pokud u sebe neměli plakáty či jiné dokumenty popírající teritoriální celost Bulharska či práva jiných osob. Z toho vyplývá, že svoboda shromažďování žalující strany nebyla ohrožena.

Dle jednoho z názorů bulharské vlády, předloženého u soudu, organizace „Ilinden“ porušuje práva a svobody a pokud nějaká makedonská menšina v Bulharsku existuje, prostředky propagandy „Ilindenu“ nebyly směřovány na ochranu pro takovou menšinu, ale k obracení bulharských obyvatel na Makedonce spojené s oddělením regionu od Bulharska.

Podle zprávy policie ve městě Blagoevgrad jsou v září 2006 aktivisté „Ilindenu“ podezřelí z krádeže osobních údajů, protože potřebují podpisy bulharských občanů, aby se mohli stát politickou stranou. Další obvinění se týká uplácení chudých Romů⁶, aby se hlásili k makedonskému občanství.

---

⁵ Pojmenováno podle povstání, které se uskutečnilo na Ilinden, 2.8.1903. tzv. „Илинденско-Преображенското въстание“ – Ilindensko – Obrozenecké povstání, v Makedonii a Odrinsku.

⁶ To se, ale netýká pouze makedonského sdružení. Jak napovídá článek na www.plovdiv24.com z 12.4.2007 „Столипиново“ - любов по време на избори – Stolpinovo – láska v období voleb, kupování hlasů mezi těmi nejchudšími je poměrně běžná záležitost. Stolpinovo je známé romské ghetto v Plovdivu. Žije zde přes 40 000 Romů. Za hlasy bývají nabízeny peněžní či materiální odměny.

Statistické údaje ze sčítání obyvatel v roce 2001

1. tabulka – obyvatelstvo k 1. 3. 2001 podle etnické skupiny

2. tabulka – obyvatelstvo k 1. 3. 2001 podle mateřského jazyka

3. tabulka – obyvatelstvo k 1. 3. 2001 podle náboženského vyznání

4. tabulka – obyvatelstvo podle náboženského vyznání z doby Bulharského knížectví

5. tabulka – obyvatelstvo podle náboženského vyznání

Celkem	Etnická skupina											
	Bulharská	Turecká	Romská	Ruská	Arménská	Vlašská	Makedonská	Řecká	Ukrajinská	Židovská	Rumunská	Ostatní
28 901	6 655 210	746 664	370 908	15 595	10 832	10 566	5 071	3 408	2 489	1 363	1 088	105707

Celkem	Mateřský jazyk					Neuvedli	Nezjištěno
	Bulharský	Turecký	Romský	Jiný			
7 928 901	6 697 158	762 516	327 882	71 084	45 454	24 807	

Celkem	Náboženské vyznání						Neuvedli	Nezjištěno
	Východo-pravoslavné	Katolické	Protestantské	Muslimské	Jiné			
7 928 901	6 552 751	43 811	42 308	966 978	14 937	283 309	24 807	

VYZNÁNÍ	1887	1893	1900	1887	1893	1900
	Počet			Struktura - %		
Pravoslavní	2 424 371	2 606 786	3 019 999	76.86	78.74	80.66
Muslimové	676 215	643 258	643 300	21.44	19.43	17.18
Židé	24 352	28 307	33 663	0.77	0.86	0.90
Katolíci	18 505	22 617	28 569	0.59	0.68	0.76
Protestanti	1 358	2 384	4 524	0.04	0.07	0.12
Arménsko – gregoriánské	5 839	6 643	13 809	0.19	0.20	0.37
Jiné	1 461	-	326	0.04	-	0.01
Nezjištěno	2 274	718	93	0.07	0.02	0.0
Celkem	3 154 375	3 310 713	3 744 283	100.0	100.0	100.0

Vyznání	1910	1920	1926	1934	1946	1992	2001
	Počet						
Celkem	4 337 513	4 846 971	5 478 741	6 077 939	7 029 349	8 487 317	7 928 901
Pravoslavní	3 643 918	4 062 097	4 569 074	5 128 890	5 967 992	7 274 592	6 552 751
Muslimové	602 078	690 734	789 296	821 298	938 418	1 110 295	966 978
Katolíci	32 150	34 072	40 347	45 704	-	53 074	43 811
Protestanti	6 335	5 617	6 735	8 371	-	21 878	42 308
Židé	40 067	43 232	46 431	48 398	43 335	2 580	653
Arménsko - gregoriánské	12 259	10 848	25 402	23 476	-	9 672	6 500
Jiné a nezjištěno	706	371	1 456	1 802	79 604	15 226	7 784
Neuvedli	-	-	-	-	-	-	308 11

MENŠINY

Pojem a definice

V roce 1950 formuloval podvýbor komise OSN pro lidská práva definici menšiny: „Menšiny jsou skupiny obyvatelstva, které nejsou v převaze (non dominant groups), které vykazují a chtějí zachovat stabilní etnické, náboženské nebo jazykové tradice či znaky, jež se zřetelně liší od zbytku společnosti.“ Tyto skupiny nemají být příliš malé a jejich příslušníci musí být loajální vůči státu, v němž žijí.

Slovo menšina se ve své německé podobě – „minderheit“ objevuje poprvé v době napoleonských válek jako překlad slova „minorität“. Původně se obě slova používala k označení opaku většiny při hlasování. Až po první světové válce se tento pojem začíná objevovat ve slovnících a to především díky statistikám. V německých slovnících jsou menšiny definovány jako nebezpečí pro státní uspořádání.⁷ V jiném slovníku⁸ je použit pojem „non – nationaux“ – nepatřící k národu. Národnostní menšina je příčina konfliktu sama o sobě. Samotná její existence je konfliktem a je potřeba mít možnost příslušníky této menšiny vykázat ze země. Pozdější teorie připisovaly menšinám i odpovědnost za obě světové války.

Britská diplomacie se dokonce snažila upravit složení obyvatel v národnostně smíšených oblastech pomocí „population transfer“⁹ nebo „population exchange“¹⁰. Příkladem může být návrh na přesídlení menšinového obyvatelstva ve Slezsku a západním Prusku, který byl předán Hitlerovi bezprostředně před hrozícím vypuknutím války na podzim 1939. Tento plán měl zabránit válce. Podobnou snahou byla i myšlenka velkého poválečného vyhnání, ale co více, také plány na přesídlení na Istrii nebo do Makedonie, které byly rozvíjeny ještě dlouho po roce 1945. Dalším příkladem může být existence komise pro „řecko – tureckou výměnu obyvatelstva“. O tom, jak se chtěl a také nakonec vyrovnával s menšinami Hitler (ani nemám chuť psát jeho celé jméno), není nutné psát. To doufám bude zapamatováno na vždy jako memento, jako varování.

Další definici menšiny uvádí posudek Stálého dvoru mezinárodní spravedlnosti¹¹ ke vztahu řecko – bulharských komunit: "a group of persons living in a given country or locality, having a race, religion, language and traditions in a sentiment of

---

⁷ Mezera, Lexikon 1928

⁸ Pojem švýcarského antropologa Georgie Montadona

⁹ Přesun obyvatel

¹⁰ Výměna obyvatel

¹¹ Permanent Court of International Justice – 1.celosvětový soud

solidarity, with a view to preserving their traditions, maintaining their form of worship, ensuring the instruction and upbringing of their children in accordance with the spirit and traditions of their race and rendering mutual assistance to each other".¹²

Christopher Lord ve statí "Národnostní menšiny v Evropě a ve světě: Politické otázky"¹³ názorně ukazuje, že dosud existují rozdílné interpretace definice pojmu menšina i v diskusích a politických jednáních vedených na půdě Spojených národů. Vývoj terminologie výstižně podává například na časovém posunu od roku 1950 do roku 1985. V roce 1950 zahrnoval termín menšina jen ty dominantní skupiny populace, které si chtěly zachovat stálou etnickou, náboženskou a jazykovou tradici nebo charakteristiky zřetelně odlišné od ostatní části populace. V roce 1979 byla minorita definována jako početně menší skupina státu v nedominantní pozici, jejíž členové mají příslušnost tohoto státu, skupina disponující etnickými, náboženskými a jazykovými charakteristikami, které ji odlišují od zbytku populace, a vykazují vědomí solidarity, zaměřené na ochranu vlastní kultury, tradice, náboženství nebo jazyka. V roce 1985 byl obsah pojmu menšina dále upřesněn. Jde o skupinu obyvatel tvořící početní menšinu v nedominantní pozici uvnitř státu, disponující etnickými, náboženskými nebo jazykovými charakteristikami, které jsou odlišné od charakteristik většiny obyvatel, mající vědomí vzájemné solidarity, motivované, byť jen implicitně, kolektivní vůlí přežít, a jejímž cílem je dosáhnout rovnosti s většinou jak ve skutečnosti, tak i podle zákona.

---

¹² skupina lidí žijící v dané zemi nebo lokalitě, mající svoji rasu, víru, jazyk, tradice a solidární cítění, se snahou ochránit své tradice, udržující jejich formu víry, zachovávající učení a výchovu svých dětí v duchu tradic, a s tradicemi jejich rasy si pomáhat sobě navzájem

¹³ (Ch. Lord, Národnostní menšiny v Evropě a ve světě in: J. Gabal a kolektiv: Etnické menšiny ve střední Evropě, Praha 1999)

E ROMAŇI HISTORIJA

HISTORIE ROMŮ

Obsah kapitoly Historie Romů

V první části kapitoly Původ Romů jsou popsány teorie příchodu Romů, které daly jména Romům v nejrůznějších zemích. Vycházeno je především z knih Mileny Hübschmanové – Jdeme dlouhou cestou a Jany Horvátové –Kapitoly z dějin Romů. Popsána je teorie jak se přišlo na to, že Romové pocházejí z Indie a že romština patří mezi jazyky, kterými se mluví na území Indie. Doplněna je o příklady, které podobnost mezi těmito jazyky dokazují.

Část o jazyku obsahuje zařazení romštiny do jazykové skupiny, hlavní gramatické jevy z oblasti morfologie, lexikologie, atd. Rozdělení jednotlivých dialektů s jejich stručným popisem. V poznámkách je na příkladech ukázáno srovnání romských dialektů se slovanskými jazyky.

Romové v Bulharsku – vycházeno je především z prací Eleny Marušákové. Zachycuje období od prvních zmínek o Romech v Bulharsku až do roku 1991. Uvedeny jsou práva či zákony o Romech, statistické údaje, romské organizace a život Romů v různých politických obdobích.

Poslední částí je Dělení Romů. Obsahuje rozdělení Romů podle různých hledisek a stručnou charakteristiku jednotlivých skupin žijících v Bulharsku.

PŮVOD ROMŮ

“Oda, so tumenge vakera, pes ačhil’a čirla, anglo but, but berš, sar mek o Roma dživenas andre peskeri phuv. Akor lenge sas mištes, bo lengero kral’is len l’ikerlas sar peskere čhaven...”¹⁴

Původ Romů byl dlouho obestřen tajemstvím. V Evropě se objevili ve středověku, přesnější datum není známo. Přicházeli ve skupinách nezávislých na sobě a každá skupina šla svojí cestou. Můžeme vycházet z dobových archivů, kam se ale zaznamenávaly jen významnější události, mezi něž samotný příchod Romů nepatřil.

První teorie o příchodu jsou zřejmé podle pojmenování Romů v jednotlivých evropských jazycích. Domněnky¹⁵ o egyptském původu najdeme ve španělštině – Gitanos, ve francouzštině – Gitanes, v angličtině – Gypsies, maďarsky – Phárao – népe (faraónův lid), řecky – Gyptoi. Podle manichejské sekty kněží Athiganoi¹⁶ – Atsiganos a podle středoperského pojmenování pro kováře – asingar¹⁷, vznikla pojmenování v italštině – Zingaro, ve francouzštině – Tsigane, v němčině – Zigeuner, ve slovanských jazycích – Cigani.

V roce 1763 maďarský student teologie Stefan Váliy upozornil na podobnost mezi romštinou a sanskrtem.¹⁸ Váliy se na svém studijním pobytu v Leidenu seznámil s malabárskými studenty, kteří mu vzhledem připomínali Romy. Zapisoval si jejich jazyk, nejspíše sanskrt, a po návratu domů zapsaná slova ukázal místním Romům, ti většinu slov rozuměli. Díky Váliyho objevu začali jazykovědci zkoumat

---

¹⁴ To, co vám teď budu vyprávět, se stalo dávno a dávno, před mnoha lety, kdy ještě Romové žili ve své zemi. Bylo jim dobře, protože jejich král o ně pečoval jako o vlastní děti...Milena Hübschmanová – Odkud jsme přišli, kdo jsme, kam jdeme? (Jdeme dlouhou cestou). Začátek legendy romské básnířky Margity Reiznerové Le Romengero gendalos, Zrcadlo Romů.

¹⁵ Dá se předpokládat, že Romové sami vyprávěli legendy o tom, že přicházejí z Egypta, ale tím zřejmě mysleli „Malý Egypt“ – což byla provincie Byzantské říše poblíž Modonu. Prezentovali se totiž jako kajíníci, kteří museli odejít ze skutečného Egypta, protože neposkytli přístřeší Ježíšově rodině, když utíkali před Herodesem atp, těch legend bylo určitě více, možná jenom chtěli podráždit křesťany

¹⁶ Řecké slovo *Athingani* znamená – "lidé, kteří nechtějí, aby se jich ostatní dotýkali " – nechtějící být dotýkáni – "nedotknutelní". Slovo používané už v byzantských pramenech pro ty, kteří se oddělují od jiných skupin obyvatel. Z knihy Romové v Byzanci, Signeta, Praha 1999 – předmluva Milena Hübschmanová.

¹⁷ Dodnes používané slovo *absin* – ocel, které s výrazem *asingár* etymologicky souvisí.

¹⁸ Literární jazyk staroindických písemných památek.

shody obou jazyků¹⁹ a dnes o jejich podobnosti nikdo nepochybuje stejně jako o pravlasti Romů, kterou je nepochybně Indie. Přesné místo, kasta, ke které Romové patřili, a důvod, proč ze své země odešli, ještě stále zůstávají nevyřešeny a názory vědců se různí. Jako důvod odchodu bývá uváděna cesta za lepším životem, únik z oblastí sužovaných suchem a hladem či velmi přísným dodržováním kastovního systému. Další příčinou mohly být vpády expanzivních kmenů do Indie – v 6. století to byli Mongolové a od 7. století Arabové – a neustálé války s nimi. K odchodu z Indie mohlo dojít mezi 3. – 9. stoletím našeho letopočtu. Podle informací srovnávací lingvistiky můžeme přibližně určit, kterými zeměmi Romové procházeli. Průchod přes tehdejší perskou říši, dnešní Írán, a přes Byzanc dokazuje většina romských dialektů, v nichž se objevují slova perského²⁰, arménského²¹ či řeckého²² původu.

O tom, že Romové procházeli a zdržovali se na území Byzantské říše, nás informují i písemné prameny²³: církevní prameny - nomokánony, folklorní a cizí prameny – zejména od italských a německých cestovatelů²⁴.

¹⁹ Příklady z knihy viz 1 poznámka

Mire bala kale hin (romština)

Mere bal kale hain (hindština)

Moje vlasy jsou černé

nakh – kan – muj – jakh - jag

nakh – kan – munh – ankh - ag

nos – ucho – ústa – oko - oheň

Dža! Dikh! Šun! Cha!

příslloví)

Dža! Dekh! Sun! Kha!

příslloví)

Jdi! Podívej! Poslyš! Jez!

Me rañi, tu rañi – ko pherela pañi? (romské

Men rañi, tu rañi – kon bharega pañi? (hindi)

Já jsem dáma, ty si dáma – a kdopak načerpá vodu

²⁰ Např. zor – síla, grast – kůň, khangeri – kostel

²¹ V Arménii se některé skupiny usazovaly. Jejich potomci jsou současní arménští Lomové, jiná varianta slova Dom – Rom. Srovnávací lingvistika vysvětluje změnu hlásky tím, že indické cerebrální hlásky **d**, **t**, **dh**, **rh** se vlivem evropských jazyků, které je nemají, mění většinou na **r**, v Arménii na **l**, v arabských zemích na zadopatrové **d**.

Příklady slov arménského původu z knihy Boretzky, N. / Igla, B.: "Wörterbuch Romani-Deutsch-Englisch," Wiesbaden, 1994 : *chip* – poklička, *kotor-* kus, *pañiv* – čest, úcta, slušnost

Příklady ze stejné knihy jako v poznámce 18, kde je uvedeno více než 400 slov řeckého původu.

gerekos – kabát, *firhangos* – záclona, *rokla* – sukně, *drom* – cesta, *foros* – město

²³ Z knihy Romové v Byzanci, Signeta, Praha 1999 – předmluva Milena Hübschmanová

²⁴ Bližší informace můžete najít viz poznámka 21 nebo na <http://romani.uni-graz.at/rombase/cgi-bin/art.cgi?src=data/hist/origin/byzanz.cs.xml>

JAZYK

**„Mi del o Del, kaj te barol the barval'ol amari romaňi čhib, so lakere šukar
lava kov'aren o jilo u lakere god'aver lava phundraven e god'i. Mi lakere gule
lava ačhaven bachtalo drom maškar o manuša“.²⁵**

Romština, stejně jako bulharština a čeština, patří mezi indoevropské jazyky. Příbuznost indoevropských jazyků prozrazuje podobnost některých výrazů, například pro bratr – bulharsky brat, anglicky brother, staroindické bhrátr, romské phral. Je to novoinický jazyk z indoíránské větve, indoárijská skupina. Navazuje na nedochovaný středoinický dialekt centrálního charakteru. Romština má 11 slovních druhů. Je to jazyk flektivní – jména se skloňují, slovesa časují. Jednotné a množné číslo, mužský a ženský rod. 8 pádů²⁶. Pády, kromě nominativu a výjimek u lokativu, jsou bezpředložkové. Hlavní slovesné kategorie jsou: časy – přítomný, budoucí, minulý nedokonavý, minulý dokonavý; způsoby – infinitiv²⁷, indikativ, imperativ, subjunktiv (přací způsob), kondicionál přítomný a minulý, přičestí minulé trpné (adjektivní), přičestí přítomné (adverbiální); slovesné rody: syntetické a analytické pasivum, slovesa faktitivní a kauzativní; vid: frekventativní. Romština má také bohatý onomaziologický (pojmenovánítvorný) systém, jímž může tvořit nové výrazy.

Soubory koncovek a sufixů jsou dva: jeden se užívá u slov původních a starších slov přejatých, druhý u nově přejatých slov. Slova přejatá získávaly romské skupiny, rozptylující se po Evropě z jazyků národů, se kterými se na svých cestách setkávaly poté, co opustily území Malé Asie. Slova začleněná do romštiny touto cestou označují to, co bylo Romům do té doby neznámé. Skloňují se jinak než původní jména. Podstatná i přídavná jména se v romštině velmi často zdrobňují koncovkou -

²⁵ „Dej bože, aby se rozvíjela a vzkvétala naše romská řeč,
jejíž krásná slova obměkčují srdce,
jejíž moudrá slova otevírají rozum.

Ať její sladká slova zbudují cestu štěstí mezi lidmi“. Angela Žigova

Milena Hübschmannová: *Romaňi čhib – romština: Několik základních informací o romském jazyku* (publikováno In: Bulletin Muzea romské kultury č. 4/1995)

²⁶ Oproti češtině – ablativ. Vyjadřuje vztah „od“ a „z“.

²⁷ Infinitiv uvozuje částice te, například te kerel – dělat. Oznamovací způsob má částici pro zápor na, například na kerav – nedělám (od kerav – dělám). Částice se používá i pro rozkazovací způsob – ma, například ma ker! – nedělej!

oro, -ori.²⁸ Přídavná jména a příslovce se stupňují – pro komparativ přidáním koncovky a pro superlativ se navíc přidává předpona.²⁹

V lexice jsou významné shody například s hindštinou nebo pandžábštinou; marvárština (jeden z dialektů, jimiž se hovoří v Rádžasthánu) je romštině bližší i fonetikou³⁰.

Původní indické entymony³¹ a tzv. staré výpůjčky (slova perského, arménského původu) mají vyšší syntaktickou potenci než slova proniknuvší do romštiny z jiných jazyků později. To znamená, že indické etymony se mohou pojit s mnoha sufixy, jejichž pomocí se vytvářejí nové odvozené výrazy³².

Zatímco romská lexika je bližší hindštině, marvárštině, pandžábštině atd., v gramatické sféře nacházíme mnoho shod s východoindickým jazykem, s bengálštinou³³. Bengálština podobně jako romština má dativní koncovku –ke, lokativní –te, ablativní (s posesivním významem) –der (rom -dar, -tar).

Akademický zájem o romštinu ve vztahu k jiným indickým jazykům není samoučelný. Může alespoň trochu objasnit „indickou historii“ Romů, pro kterou nemáme přímé písemné prameny. Romština totiž konzervuje některé jevy, které se nenacházejí ani v jazyce starých indických písemných památek, ani v soudobých literárních jazycích. Romština je tedy živým dokladem jistého vývojového stadia v indických jazycích, které patrně jinde není zachycené. Dalšími srovnávacími výzkumy – a to nejen romštiny a známých literárních indických jazyků, nýbrž romštiny a nejrůznějších vědecky nezpracovaných indických dialektů, by bylo možné přesněji určit, v které době asi Romové opouštěli Indii.

To, že romština není jednotná, ale dělí se na spoustu dialektů, dokazují i odborníci, kteří zjistili, že různé romské džáti (příbuzensko-profesní skupiny) hovořily už na půdě Indie poněkud odlišnými, i když velice podobnými dialekty. K této tzv. „primární diferenciaci“ přibyla pak rozlišení sekundární, a to podle

---

²⁸ Například: e daj - matka - **e dajori** – maminka, „o čhavo - chlapec - **o čhavoro** – chlapeček,,

²⁹ Například – **baro** – velký, **bareder** – větší, **jekhbareder** - největší

³⁰ Například: kalo,kali/kálo (m.), káli – černý, černá; baro, baribaro (m)), bari – velký, velká; miro, miri/mero (m), meri – můj, moje, tiro, tiri/tero (m.), teri – tvůj, tvoje; šun/šun (m) – poslyš; biš/biš (m) – dvacet

³¹ neodvozená slova podle jejich etymologického původu

³² Například etymon bar-o je základem pro odvození sedmnácti výrazů, které se násobí ještě početností svého sémantického pole, to znamená různými významy, které kolem sebe jeden výraz shlukuje.

³³ Např.: tu džas / tu džaiš – ty jdeš, me džava / ami džabo – já půjdu, amen ge'am / amra gelam – my jsme šli

nestejných vlivů nestejných jazykových prostředí, v nichž jednotlivé romské džáti neboli subetnické skupiny žily. Dnešní srozumitelnost jednotlivých dialektů je zhruba srovnatelná s podobností mezi slovanskými jazyky³⁴.

Romské dialekty můžeme rozdělit do 3 základních skupin³⁵:

1. Romština v pravém slova smyslu, kterou mluví převážná většina Romů. Můžeme ji rozdělit do tří dialektových podskupin. Společným rysem jsou výpůjčky z okolních jazyků pro moderní výrazy – řidičský průkaz, slovní zásoba týkající se školy, apod. Jednotlivé dialekty jsou si dosti podobné a mluvčí jsou schopni se dorozumět.

- skupina balkánsko-karpatsko-baltská
- skupina gurbetsko-cerharská – výhradně na Balkáně
- skupina kalderašsko-lovárská – s tou se mluví od Uralu až po Kalifornii a Buenos Aires

2. Sinto – manušské dialekty – skupina oddělená od karpatsko – baltské skupiny s množstvím germanismů, je obtížné těmto dialektům rozumět, protože jsou komplikované množstvím přejímek, byť třeba poromštělých (s romskou gramatikou), ale aspoň základnímu smyslu mohou porozumět i mluvčí ostatních skupin.

---

³⁴ Pro srovnání dialekty romštiny se slovanskými jazyky, podobnosti si jistě všimnete sami

Bulharské dialekty - Само едно момче чака тихо и мирно.

oblast Sofie - Samo jekh čho žarel spokojno.

oblast Veringrad - Samo ek čhavo žakərəla krotičko i mirničko.

oblast Sliven - Saade ek čhoo užarla krotku.

Makedonské dialekty - Само едно дете мирно си чека

oblast Skopje - Samo jekh čhavo udžarela mirno.

oblast Kumanovo - Samo jekh čhavo mirno adžarla.

Srbsky - Samo jedan dečak mirno čeka.

Alexandrovo, Vojvodina - Numa jek šjavořo mirno ažjukerel.

Slovinsky - Samo en fant tiho čaka.

Prekmurski - Čak džek čhāvōro mirne užāurel .

Slovensky - Len jeden chlapec v kl'udu (kl'udne) čaká.

oblast východní Slovensko - Ča jekh čavoro klidnones užarel.

Česky - Jenom jeden chlapec v klidu (klidně) čeká.

Olaši, oblast Rakovník - Kodoj jekh šāvo khere lešij.

Polsky - Tylko jeden chłopiec czeka spokojnie

Krakov - Tylko jek čhavo žakirel; spokojnje žakirel.

Rusky - Только один мальчик тихо ждѣт.

Moskva - Feri ekh šjavoro lokhes žjal.

³⁵ Podle Centre de recherches tsiganes při Universitě René Descarta – Centrum pro výzkum Romů

3. „Pararomština“ - lokální dialekty jiných jazyků, dialekty Romů, kteří ztratili vlastní jazyk, obsahují pouze podíl romských slov. Pro ostatní skupiny Romů jsou naprosto nesrozumitelné. Používají je španělští Gitanos či některé skupiny ve Velké Británii (Romanichels).

ROMOVÉ V BULHARSKU

Romové přicházeli do Evropy přes Malou Asii a Balkán, tedy přes oblasti patřící k tzv. Byzantské říši. Můžeme předpokládat, že to bylo ve 12. století, ale písemné dokumenty, z kterých někteří historici vycházejí, nemůžeme pokládat za dostatečné důkazy k potvrzení této domněnky. Některé popisy lidí mohou sice Romy připomínat, ale není zcela jasné, zda se o skutečné Romy jedná či nikoliv. Stejně tak i o příchodu Romů do Bulharska nemáme přesné informace. Nesporné je, že značná část Romů se dostala na Balkán společně s osmanskými nájezdy, ať už se přímo účastnili bojů, či byli sluhové a pomocníci vojáků. Část Romů pokračovala s osmanskými vojáky dál do Evropy a část se usadila na území Bulharska. Říkalo se jim „čingene“, „čingane“, „čigan“ nebo „kibtí“ a objevují se v různých oficiálních dokumentech, hlavně v osmanských archívech a místní administraci.

První úřední dokumenty dokazující přítomnost Romů jsou z „vilaet“³⁶ Rumelia v roce 1475, v době vlády Mehmeda II., týkající se placení daně a určující, že všichni Romové bez ohledu na to, jestli jsou muslimové nebo křesťané, musí platit „harač“³⁷. Společně s tímto je zakázáno Romům – muslimům uzavírat manželské svazky s Romy – křesťany. Od daně byli osvobozeni Romové, kteří žili v pevnostech a kováři pracující pro armádu.

Další dokument, z roku 1491, se pravděpodobně týká Romů usazených na území Bulharska ještě před nájezdy Osmanů. Jako Romové – křesťané je zde uvedeno celkem 3237 domácností z několika správních jednotek.³⁸

Dokument z roku 1522 – 1523 už hovoří o 10294 křesťanských a 2694 muslimských domácnostech v oblasti Rumelie. Zvlášť je uvedeno 2694 romských

---

³⁶ Správní oblast z doby turecké

³⁷ Daň z hlavy

³⁸ Istanbul, Viza, Odrin, Jambol, Čirmen, Plovdiv, Sofia, Nikopol, Vidin, Kjustendin, Kruševac, Smederovo, Novi Pazar a Bosna.

domácností v tzv. „ciganski sandžak“.³⁹ Jistě je zajímavé, že celkem je uvedeno 16591 romských domácností, Turci – 3185, Řekové – 2512, Albánci – 374, Jugoslávci – 4382 a Bulhaři – 5701. Z těchto údajů jasně vyplývá, že romské obyvatelstvo bylo zastoupeno v největším počtu.

Pro vybírání daní, bylo potřeba mít přesný registr lidí, a proto se podrobně zapisoval věk, zaměstnání, rodinné postavení, apod. a jednotlivé správní jednotky – „džemaati“ s příslušnými vůdci jednotek, které se dělily na „mahali“⁴⁰, za které také vždy někdo odpovídal. Je potřeba připomenout, že „džemaata“ – vůdce jednotky nebyl vždy dobře obeznámen s určitou místní jednotkou a mohl počítat i kočovné Romy – „čergari“. Ve výše uvedeném dokumentu z roku 1522 – 1523 je uvedeno pouze 11 kočovných skupin Romů, což je velmi nízký počet i přes fakt, že v této době docházelo na Balkáně k usazování Romů – jak ve městě, tak i na vesnicích. V některých případech dokonce docházelo k upuštění od tradičních řemesel a Romové se začali věnovat hospodářství. Mezi tradiční řemesla v této době patřilo zejména kovářství na vesnicích a hudebnictví ve městě. Další řemesla byla: cínař, zlatník, obuvník, kožešník, řešetář, řezník, hlídač, sluha, natěrač, studnař, výrobce halvy, krejčí, čechrač vlny, atd. Těžko můžeme určit, která z uvedených profesí je tradičním řemeslem vlastním Romům, ale je jasné, že jednotlivé skupiny se přikláněly k různým profesím.

Menší představu máme o životě kočovných Romů, víceméně jenom ze soudních protokolů. Například se zachovala žaloba od obyvatel vesnice Bitolja, kteří se stěžují, že kočovní Romové, kteří často vesnicí procházejí, kradou slepice, jehňata, ovce i oblečení, sekají dříví v lese a způsobují vesnici veliké škody, proto vesničané chtějí Romům zabránit vstup do vesnice. Soudce rozhodl, že Romové musí způsobené škody zaplatit.

Pokud si položíme otázku, jaké bylo postavení Romů v Osmanské říši, nedostaneme jednoznačnou odpověď. Bez ohledu na to, že byly dvě základní kategorie – pravověrný a „rája“⁴¹, Romové měli svůj specifický status, který byl oddělen od etnického původu. Neexistovaly velké hranice mezi muslimy Romy a Neromy stejně jako křesťany, to dalo Romům možnost uchovat si svůj způsob života, například mohli kočovat, udržovat různé tradice i jazyk, což je ve srovnání

³⁹ Sandžak - administrativní jednotka v Turecku

⁴⁰ 1. čtvrť města nebo vsi, 2. osada jako část vsi. Dnes běžně používaná - „ciganska mahala“ – romská čtvrť

⁴¹ Křesťané v Turecku, přesněji lidé nemuslimského vyznání

s Romy žijícími v západní Evropě neuvěřitelné. Jedinou věcí nepříznivou pro Romy bylo otroctví. Přestože na území Osmanské říše byli svobodnými občany, často se z nejrůznějších důvodů, např. neplacení daní, stávali otroky. Přesto jejich život byl na dobré úrovni a Osmanská říše se proto stávala cílem uprchlíků z Moldávie, severovýchodního Srbska a severozápadního Bulharska.

Poslední zpráva o Romech v Osmanské říši je z roku 1695. Podle výčtu osob platících daně, tzn. mužů, se dostáváme k číslu 45 000 Romů, z toho 10 000 jsou muslimové.

V 18. a 19. století dochází k nesčetným bojům, povstáním, vnitřním rozbrojům, reformám či k pokusům o ně. Nemůžeme s jistotou říci jakou roli v tom sehráli Romové, jak se společnost chovala k nim. Též není jasné jestli existoval „Manuš“⁴² vojvoda“, kterého často vzpomínají bulharské hajducké písně. Není sporu jen o tom, že existoval hajduk - Rom Mustafa Šibil, to je historicky doložená osoba.

V 19. století je jasná tendence k usedlému způsobu života, zejména na vesnicích, spojená se zemědělstvím. Objevují se i čistě romské vesnice. Demografické údaje z tohoto období jsou značně nejednotné, v různých dokumentech se objevují různá čísla. Přesnější jsou data pro jednotlivé oblasti či regiony. Například Plovdivský sandžak v roce 1876 uvádí počet 347 723 plnoletých mužů, z toho 12 471 jsou Romové muslimové a 1421 křesťané.

Po Osvobození začíná regulérní sčítání obyvatelstva, které je přesnější a díky němuž máme ucelenější představu o počtu Romů v Bulharsku. První dvě sčítání se uskutečnila v roce 1881 a 1885, zvlášť pro Bulharské knížectví a zvlášť pro Východní Rumelii. Základním kritériem při sčítání byl mateřský jazyk. Podle celkových údajů v Bulharském knížectví žilo v roce 1881/1885 37 600 Romů, což bylo 1,87% obyvatel a ve Východní Rumelii 26 724 Romů neboli 2,83% obyvatel.

První celkové sčítání obyvatel bylo 31. 12. 1887, ale Romové nebyli sčítáni ve všech oblastech, takže výsledky nejsou přesné. Pro zajímavost uvádím jen, že Romové ve Slivenu dosáhli 7 procent z celkového počtu obyvatel.

Další sčítání proběhla v letech 1892, 1900, 1905, 1910, 1920, 1926. Údaje týkající se Romů nejsou úplné.

---

⁴² V romštině člověk

-1905 – 99 004 Romů, z toho 20 545 ve městech a 78 459 na vesnicích. To je 2,45% z celkového počtu obyvatel. Romský jazyk je mateřským jazykem pro 1,67% obyvatel.

-1910 – 122 296 Romů, ve městech 28 486 a 93 810 na vesnicích. 2,82% z celkového počtu obyvatel. Romštinu má jako mateřský jazyk 1,76% obyvatel.

-1920 – v Bulharsku žije 98 451 Romů, z toho 25 486 ve městech a na vesnicích 73 401. Romové tvoří 2,03% obyvatel a romštinu jako svůj mateřský jazyk uvádí 1,27%.⁴³

-1926 – celkový počet Romů je 134 844, ve městech 32 101 a na vesnicích 102 743. To představuje 2,46% z celkového počtu obyvatel, 1,5% má jako mateřský jazyk romštinu.⁴⁴

Z výše uvedených údajů, přesto, že nejsou dostatečně přesné, můžeme vyvodit dva závěry. První je, že většina romského obyvatelstva se usazovala na vesnicích, více než 2/3 (i když můžeme předpokládat, že do těchto údajů byli zahrnuti i kočovní Romové, kteří zde žili pouze přes zimu). Druhým závěrem je zjištění, že se výrazně odlišuje počet Romů od počtu osob uvádějících jako svůj mateřský jazyk romštinu. Ostatní Romové uvedli bulharštinu, turečtinu či rumunštinu (procentuálně bohužel není vyčísleno).

Při bližším zkoumání historického období (1878 – 1944) se u Romů v Bulharsku, stejně jako u ostatních Romů ve střední Evropě, objevuje jedna silná tendence – hledání svého místa ve společnosti, ve které žijí. Život Romů, speciálně usedlých, po staletí ovlivňovaný majoritní společností, vede k vymazávání sociální struktury a formy společenského života, proto začíná snaha vybudovat si vlastní organizace a sdružení, jejíž počátky můžeme datovat už od období Osmanské říše. První pokus o přiblížení se k integraci do bulharské společnosti se uskutečnil na romské konferenci ve Vidinu v roce 1901, která byla svolána z důvodu přijatých úprav voličského zákona, zbavujících velkou část bulharských Romů volebního práva. 31. 5. 1901 Národní shromáždění projednává a přijímá zákon pro změnu volebního zákona. K definici osoby, která nemůže být voličem, je přidán text „k tomu jsou započítáni i Romové nekřesťani, jako i všichni Romové, kteří nemají trvalé místo pobytu“⁴⁵. To

⁴³ Snížení počtu Romů bylo zejména díky územním změnám bulharského státu.

⁴⁴ Statistické údaje z knihy Циганите в България – Romové v Bulharsku – Marušakova, Попов

⁴⁵ „в това число и циганите нехристияни, както и всички ония цигани, които нямат установено местожителство“ citováno viz poznámka 43

znamená, že Romové – muslimové, kterých v té době byla většina, a kočovní Romové jsou zbaveni volebního práva.

Reakce samotných Romů byla překvapením pro bulharskou veřejnost a toto téma se objevuje v řadě novinových článků. Romové začínají kampaň proti změně zákona a za rovnoprávnost. Bohužel bezúspěšně. 19. 7. 1905 se koná v Sofii další romský kongres, kde je sepsána nová petice a předložena Národnímu shromáždění. Tato ve své době nevídaná snaha Romů vyvolává zájem i zahraničního tisku.⁴⁶

Po první světové válce začínají vznikat různé romské organizace. V roce 1919 v Sofii je založena organizace „Egipet“, která byla v roce 1925 zakázána a v roce 1929 organizace „Istinkbal“⁴⁷ v čele se Šakirem Mahmudovem Pašovem, která se snažila zvýšit vliv Romů na dění ve státu. Vlivem předválečných událostí byla zakázána.

Po dobu druhé světové války neměli Romové nejlepší postavení. V Sofii jim byl zakázán vstup do centra města či jízda v tramvaji. Dostávali méně lístků na jídlo než Bulhaři. Společně s Židy byli drženi v pracovních táborech a naštěstí byla zmařena jejich deportace do koncentračních táborů.

Po válce bylo vše v režii komunistů. Podle vzoru SSSR byli Romové utvrzováni v tom, že jsou rovnoprávné etnikum, aby byli ochotni se aktivně účastnit „budování nového života“. V roce 1945 byla založena „Celoromská organizace za boj proti fašismu a rasizmu a kulturní rozkvět romské menšiny v Bulharsku“.⁴⁸ Od roku 1946 začaly vycházet noviny „Romano esi“ – Romský hlas, v roce 1948 přejmenován na „Nevo drom“ – Nová cesta. V roce 1947 vzniká v Sofii první romské divadlo „Roma“. V různých částech Bulharska začínají vznikat místní romské organizace. Tato pro Romy příznivá doba však netrvala dlouho. Již na počátku 50. let se začínají rušit místní organizace, zrušeno je i romské divadlo a činnost celoromské organizace je přerušena. Její předseda a poslanec Národního shromáždění Šakir Pašov je poslán do pracovního tábora v Belene. Romské noviny jsou přejmenovány v roce 1957 na „Neve roma“ – Noví Romové a v roce 1959 už vycházejí pouze v bulharštině pod názvem „Nová cesta“.

---

⁴⁶ Například New Yorkský „Morning Leader“, 7. 3. 1908

⁴⁷ Будущност

⁴⁸ Общощиганска организация за борба против фашизма и расизма и културното издигане на циганското малцинство в България.

V souvislosti s touto politikou se začíná omezovat zveřejňování oficiálních statistik o Romech.⁴⁹ Začíná „přejmenovávání“⁵⁰ a v roce 1958 je zakázáno kočování. V té době kočovným životem žije zhruba 14000 Romů, pro které se musí najít práce a bydlení. Zároveň vznikají školy internátního typu, kde jsou děti ubytovány přes celý týden, aby nebyly pod vlivem rodiny a mohly být vychovávány v duchu komunistické propagandy.

V roce 1978 je v rámci snahy o řešení problému s romskými obyvateli vytyčen plán na zrušení romských čtvrtí a zařazení Romů do společnosti. Přestože do této činnosti bylo zapojeno hodně vládních organizací, výsledky byly mizivé. Z existujících 547 romských čtvrtí⁵¹ bylo zrušeno pouze 36 a část z nich se po letech opět obnovila.

Dalším plánem, který se nepodařilo uskutečnit, byl pokus o věnování větší péče romským dětem již v mateřských školách, aby se mohly naučit bulharský jazyk a nebyla by potřeba je dále vzdělávat v oddělených základních školách. Ale postupně vzniká 131 základních škol pro žáky „s nižší životní úrovní“⁵², z toho 31 škol je se zaměřením na pracovní programy.

Důkazem, že některé záměry byly dost nejasné, je kupříkladu podpora umělecké činnosti Romů a ve stejné době, v roce 1980, i zákaz umělecko – dramatického souboru z důvodu zařazení romských písní do repertoáru.

V roce 1984 se politika proti Romům dostává do poslední fáze a to je nevšímavost a úplné vyčlenění ze společnosti. V řadě měst jsou romská ghetta obehnaná vysokými betonovými zdmi, aby zůstala skryta a zapomenuta.

Statistické údaje v této době jsou zjišťovány podle různých kritérií a výsledky se výrazně liší.⁵³ Jak můžeme vidět v tabulce, například v okrese Pernik je podle údajů cizinecké policie z roku 1989 uveden počet 38 Romů, který je více než nepravděpodobný. Dále očividně zaokrouhlené údaje z roku 1992 pro okresy Pazardžik – 50 000, Varna – 35 000 či Stara Zagora – 38 000. A údaje, které jsou

---

⁴⁹ Sčítání lidu v roce 1956 je posledním, při kterém byly zveřejněny údaje o počtu romského obyvatelstva.

⁵⁰ V Bulharsku v několika vlnách docházelo k násilnému přejmenování Turků a Romů vyznávajících islám, kdy byli nuceni nahradit svá turecko-arabská muslimská jména jmény bulharskými. Přejmenování se tehdy nevyhnuli ani Pomáci (muslimové mluvící bulharsky, jedna z významných bulharských menšin, přesné údaje nejsou známy, odhady se pohybují kolem 200-300 tisíc lidí, žijících především v Rodopech).

⁵¹ Bulharský výraz „mahala“ je v českém smyslu spíše ghetto než čtvrť

⁵² Училища с ученици с нисък бит и култура

⁵³ Viz tabulka – statistické údaje

bezpochyby jen opsány z minulého sčítání - Silistra v roce 1989 i 1992 - 12 826 a Ruse, ve stejných letech, 16 306.

Jak vyplývá z těchto údajů, není lehké určit přesný počet Romů. Stejný problém se dá předpokládat i v jiných evropských zemích, kde žijí Romové. Orientačně je možné uvést, že v Bulharsku žije 800 000 Romů, což by řadilo Bulharsko na první místo v Evropě v procentuálním zastoupení Romů v populaci.

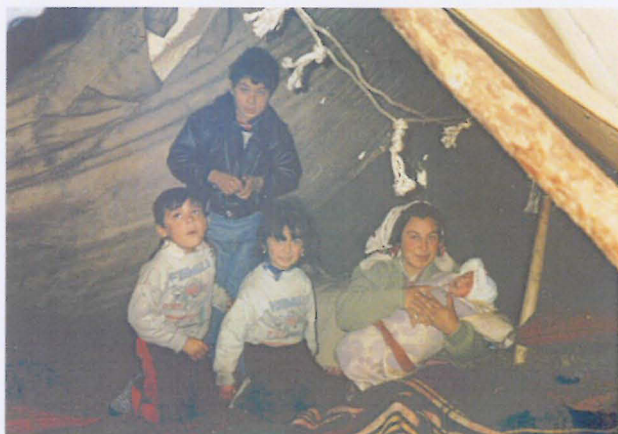
Tabulka, statistické údaje⁵⁴

Města	1989	1992	1992
Sofie – město	38 000	chybí údaje	10 797
Sofie – okolí	14 136	17 000	10 812
Blagoevgrad	16 100	18 000	7 652
Burgas	37 894	38 453	16 365
Varna	20 682	35 000	14 313
Veliko Tŕrnovo	20 880	chybí údaje	2 750
Vidin	15 115	12 000	6 142
Vraca	22 160	23 715	9 924
Gabrovo	5 920	114	2 314
Dobrič	23 665	18 000	17 210
Kŕrdžali	9 024	9 843	1 562
Kjustendil	8 463	12 762	6 248
Loveč	17 746	2 419	5 581
Montana	28 813	29 480	18 867
Pazardžik	47 705	50 000	22 124
Pernik	38	6 600	1 604
Pleven	24 870	27 747	6 559
Plovdiv	45 333	61 585	24 403
Razgrad	15 213	16 468	7 639
Ruse	16 306	16 306	8 917
Silistra	12 826	12 826	4 570
Sliven	46 491	40 590	17 170
Smoljan	548	1 225	-
Stara Zagora	28 289	38 000	22 309
Tŕrgovište	17 035	chybí údaje	6 487
Haskovo	13 488	26 100	12 135
Šumen	20 128	15 823	15 760
Jambol	11 240	12 762	8 515
Celkem	576 927	553 466	287 732

⁵⁴ 1. a 2. sloupec Dle údajů MVR – cizinecká policie, 3. sloupec Sčítání obyvatel
Z knihy Циганите в България – Romové v Bulharsku – Maruřakova, Popov

DĚLENÍ ROMŮ

„Aňi o pandž angušta nane jekh“

„Obecně můžeme Romy rozdělit podle různých hledisek, protože označení ROM je souhrnné jméno řady etnických skupin, které mají společný původ, jazyk a mnoho společných kulturních rysů. Obecně existují tři způsoby dělení - dělení vnitřní, romské (tj. jak Romové rozdělují sami sebe), dělení vnější, z hlediska Neromů - *gádžů* - a dělení odborné z hlediska etnicko-jazykového.“⁵⁵

V jednotlivých zemích existují rozdílná hlediska pro dělení Romů. V Bulharsku můžeme rozdělit⁵⁶ Romy:

1. Podle způsobu života skupiny

- usedlí Romové – „jerlii“⁵⁷
- kočovní Romové⁵⁸

2. Podle náboženství

- „dasikane Roma“ – Romové křesťané – bulharští Romové
- „chorochane Roma“ – Romové muslimové – turečtí Romové

Turecké Romy můžeme rozdělit do 3 skupin:

- A. muslimové hovořící romsky
- B. muslimové hovořící turecky
- C. křesťané hovořící romsky⁵⁹

3. Podle místa, ze kterého přišli

V mnoha případech už se jedná spíše o legendy než o vzpomínky na země, ze kterých jednotlivé skupiny přišly a které je ovlivnily jazykově či kulturně. Takto existují skupiny, které se určují jako rumunské, maďarské, srbské, rakouské, řecké apod.

4. Podle místa života – vesnice, město, název kraje apod.

- kotelští⁶⁰ Romové
- městští Romové

---

⁵⁵ Z internetové stránky <http://archiv.radio.cz/romove/deleni.html>

⁵⁶ Dělení - Elena Marušiaková - Циганите в България – Romové v Bulharsku

⁵⁷ Z turečtiny – místní, žijící na jednom místě

⁵⁸ V bulharštině – чергари, „кардараши“ - z rumunského slova „кълдера“ - kotel

⁵⁹ To, že se zařazují mezi turecké Romy, můžeme vysvětlit tak, že původní náboženství a historie je spojená s islámem

⁶⁰ Podle města Kotel, město v centrálním Bulharsku, oblast Sliven

5. Podle řemesla

Stejný řemeslný název může mít i několik odlišných skupin např. „kalaidžiite“ – cínaři. Některé skupiny už řemeslo, podle kterého jsou pojmenované, již neprovozují.

Typické názvy, dávající charakter celé skupině jsou „mečkari“ – medvědáři, své řemeslo do dneška provádějí.

6. Podle majetkové situace

- „zlatari“ – zlatníci, dnes častěji užívaný název „lovari“⁶¹

- „goli cigani“ – nahý, holý – pro nejchudší Romy

7. Podle pejorativních názvů

Názvy, většinou všeobecně známé, pro členy jiné skupiny. Každá skupina věří, že právě oni jsou ti praví, čistí Romové a na ostatní skupiny pohlíží jako na horší a častuje je různými nelichotivými názvy. „džorevci“ – mula, „melali“ – špinavý⁶², „bajčari“ – pasáci prasat⁶³.

8. Podle názvu nejasného původu a významu

Názvy, které členové skupin nejsou ochotni či schopni je přeložit. I bez znalosti významu víme, že některé jsou urážlivé – „buhuri“, „zagundžii“, „cucumani“. Další jsou například – „fičiri“, „ajdii“, „zavrakčii“.

9. Podle názvů rodů

Tak, jak se skupiny pojmenovaly samy podle reálného či legendárního prapředka. Používají se jako další, doplňující název skupiny, nikoliv jako hlavní či jediný. Například – „Petrešti“, „Lolešti“, „Matrokešti“.

Na prvním místě je nejpočetnější a zároveň nejrozmanitější skupina v Bulharsku - usedlí Romové. Často se užívá název „Jevrlii“. Jedná se především o potomky „prvních“ Romů, kteří přišli do Bulharska s tureckými nájezdníky či v době Osmanské říše. Dříve či později skončili kočovný život a usadili se. Hlavní dvě

---

⁶¹ Z romského slova love - peníze

⁶² Z Indie si Romové přinesli meziskupinové rozdělení na základě profesnosti a rituální čistoty, jedna z nejhorších nadávek je *degeš* – nečistý, ten kdo nedodržuje rituální pravidla

⁶³ Ti, kteří jí vepřové maso

skupiny jsou „dasikane“ – Romové křesťané a „chorochane“ – Romové muslimové. Pro Romy dasikane i chorochane je na prvním místě soudružnost s ostatními členy skupiny, zachovávání tradic.

Významnou skupinou Romů, patřící mezi usedlé, jsou také rumunští Romové. V Západním Bulharsku a v Sofii se pro ně používá název „vlachički cigani“ a ve Východním Bulharsku „lacho“ nebo „lachorja“. Původně vedli kočovný způsob života, ale ve 20.-30. letech postupně usedali. Někteří z nich konvertovali k islámu a začali se míchat s jinými skupinami.

Druhou skupinou jsou tzv. „Kardaraši“⁶⁴, bývalí kočovníci, kteří v roce 1958 byli donuceni se usadit. Žijí hlavně na vesnicích a v malých městech. Většinou jsou rozdělení do menších skupin a neoddělují se od ostatních Romů. Na rozdíl od první skupiny nedodržují endogamii.⁶⁵ K této skupině patří i podskupina „lovari“, kde je tradičně určené, že muži se zabývají prodejem (dříve zejména prodejem koní) a ženy vykládáním budoucnosti, a „trakijski kalajdži“,⁶⁶ kteří se liší dialektem, který používají, a rozlišuje je také územní vzdálenost.

Třetí skupina jsou „rudari“, „vlasi“ či „vlaški cigani“ – rumunští Romové. Hovoří starým dialektem rumunštiny. Stejně jako „kardaraši“ jsou pravoslavní. Rozdělují se na dvě základní skupiny – „lingurarite“ neboli ti, kteří vyrábí lžice. Kromě výroby lžic se zabývají i výrobou dalších dřevěných nástrojů. Druhou skupinou jsou „ursari“ – medvědáři,⁶⁷ do této skupiny můžeme zařadit i tzv. „majmunari“ – ti, kteří cvičí opice. Obě tyto skupiny jsou endogamní a až donedávna kočovaly. Dnes je můžeme spatřit v celé zemi jak předvádí, co všechno jejich opice či medvědi dokáží.

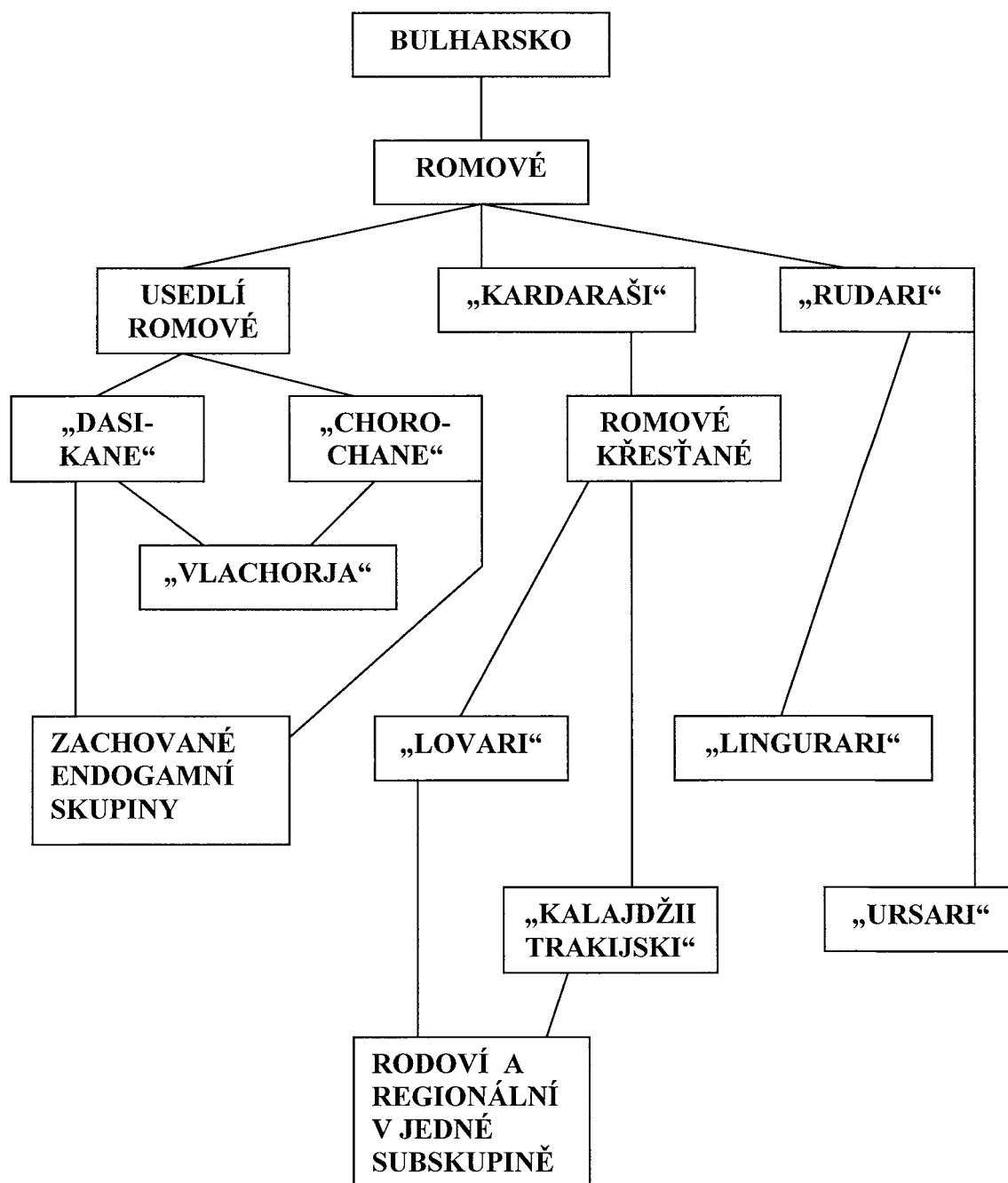
⁶⁴ Viz 3.obrázek na začátku kapitoly Dělení Romů. Oslava svátku „Гергьовден“ – svátek sv.Jiří, Sofie 2003.

⁶⁵ Z řečtiny - v rodové společnosti pravidlo, podle něhož příslušníci určité skupiny (vesnice, kmene) musí uzavírat sňatky pouze se členy své skupiny

⁶⁶ Viz 1.obrázek na začátku kapitoly Dělení Romů

⁶⁷ Viz 2.obrázek na začátku kapitoly Dělení Romů. Severovýchodní Bulharsko, 1999. Všechny 3 obrázky jsou z archivu „Studii Romani“ - <http://212.72.210.65/sr-www/photogallery%20bg%2090%20bg.html>

DĚLENÍ ROMŮ – TABULKA⁶⁸

⁶⁸ Z knihy Elena Marušiakova - Циганите в България – Romové v Bulharsku

MÉDIA

O ROMA VAKEREN⁶⁹

⁶⁹ Romové hovoří, název pořadu rádia Český rozhlas

Obsah kapitoly –MÉDIA

V kapitole Média jsou popsány projekty, výzkumy a jejich výsledky týkající se problematiky prezentování menšin v médiích. Na prvním místě je to český projekt Multikulturního centra v Praze z roku 2003 - Nečitelní cizinci, jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku. Další je projekt Bulharského helsinského výboru z roku 2002 - Obraz menšin v centrálním a regionálním tisku, který se zabývá způsoby výzkumu korektnosti médií a srovnáním centrálních a regionálních médií.

Další dva průzkumy jsou projekty sdružení SEGA. Prvním je Obraz Romů - jedna studie současného bulharského tisku zachycující období od roku 1998 do roku 2000. Projekt nastiňuje témata, která se v tisku ve spojitosti s Romy objevují nejčastěji. Mimo jiné ukazuje jak se liší informování o kriminalitě majoritní většiny a romské menšiny, jak funguje u Romů „kolektivní vina“, kdy se mluví o etnickém konfliktu a jak může vznikat dojem, že Romové jsou privilegovanou menšinou. Projekt, který na Obraz Romů navazuje - Romové v médiích je rozdělen na dvě části. První část zahrnuje rok 2003 a srovnává ho s výsledky s předchozích let. A druhá část rok 2005. V tomto období se objevuje nový fenomén – politická strana Ataka, která je zaměřená proti menšinám a cizincům. A dále je představen zajímavý přehled článků o tom, jak Romy vidí majoritní společnost.

Můj průzkum mapující všechny články obsahující slovo „Rom, Romové“ za období od 1.3.2006 do 31.3.2007. Články jsou z internetové informační agentury rádia Darik. Zaměřila jsem se především na témata, která se nejčastěji ve spojitosti s Romy objevují.

Poslední součástí kapitoly je projekt sdružení SEEMO – Média a menšiny v jihovýchodní Evropě. Představeny jsou zde menšinová média v Bulharsku neboli média pro menšiny a zákony po roce 1989.

To, jak bulharská média píše o menšinách nám může pomoci vytvořit si základní představu o životě menšin. Média mohou čtenáři přiblížit život menšin, seznámit ho s tradicemi, vytrhnout ho z jeho stereotypního pohledu nebo ho v něm naopak utvrzovat. Někdy i zdánlivě pozitivní články mají opačný efekt. Tímto jevem se mimo jiné zabývá projekt Multikulturního centra Praha – **Nečitelní cizinci**⁷⁰, **jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku**. Projekt byl zaměřen na česká tištěná média. Cílem bylo zjistit, v jakých kontextech se o cizincích píše, zda pouze v souvislosti s kriminalitou nebo zda se dozvídáme i něco více o jejich životě v Čechách a jestli oni sami dostávají prostor k vyjádření. Zdánlivá pozitivnost článků je představena na několika příkladech. Například Rom, oběť rasového útoku je představen slovy: „Zavražděný muž neměl se zákonem nikdy žádné problémy.“ Z které vyplývá, že je to něco neobvyklého, tedy, že Romové běžně mají se zákonem problémy. Nemluvě o tom, že uvádět tento fakt v takovém kontextu, je více než nevhodné. Nebo článek s názvem „Ukrajinec podniká a studuje“.⁷¹ Článek začíná slovy: „Nepije, nekouří, nepere se. Podniká a studuje.“ Z toho můžeme vyvodit stejný závěr jako z předchozího příkladu. Je to něco obdivuhodného, že mezi těmi všemi Ukrajinci, kteří jen pijí, kouří a perou se, se najde jeden, který takový není, přesně to může napadnout běžného čtenáře. Jednoznačným závěrem tohoto projektu je, že noviny píší o problémech s cizinci a nepíší o problémech cizinců.

Dalším projektem, který se uvedeným tématem zabývá je „**Obraz menšin v centrálním a regionálním tisku**“.⁷² Projekt se také zabývá tím, která kritéria určují, zda li je v textu postupováno v souladu s lidskými právy. Autor uvádí, že je velmi obtížné to určit, protože různé sociologické výzkumy mohou být interpretovány více způsoby a pro někoho výsledný počet procent může být příliš nízký a pro někoho příliš vysoký. Objevuje se zde termín „hate speech“⁷³, kterým označujeme snahu, při popisu nějaké události, vyvolat u čtenářů negativní postoj vůči osobám, kterých se text týká. Vzhledem k tomu, že publikací bylo 5400, nebylo

⁷⁰ Projekt se uskutečnil od 1.9.2001 – 31.8.2002, analyzovány byly deníky MF Dnes, LN, Právo, Blesk, týdeníky – Respekt, Reflex, Pátek LN, Magazín MF Dnes a Magazín Právo. Články o Vietnamcích, Ukrajincích a Rumunech byli vyhledávány pomocí řetězců znaků (vietnam) (ukrajin) (rumun). Z 2880 článků je 1453 spojeno s kriminalitou – zhruba 50 %. Vypuštěním článků o sporu a umění zůstane 1627 článků a dostáváme se k neskutečnému číslu – 75% článků o kriminalitě.

⁷¹ MF Dnes 20.3.2002

⁷² Образът на малцинствата в централния и регионалния печат – Емил Коен, Български хелзински комитет, 2002 – Bulharský helsinský výbor

⁷³ Речта на омраза - nenávistná řeč/urážlivá řeč

možno udělat podrobné analýzy celých textů a pozornost byla zaměřena především na názvy jednotlivých článků, publikací či statí. Závěrem je, že jazyk médií se stále více přibližuje standartu a politické korektnosti a ukazuje na velký posun oproti výsledkům před 5-6 roky. Výsledky jsou v pořádku, takže by se mohlo zdát, že podobné průzkumy začínají ztrácet svůj smysl. Autor uvádí, že v takovém případě se můžeme zaměřit na to, jak by v ideálním případě mohlo vypadat informování o menšinách v porovnání s tím, jaký je skutečný stav. Ideálem by mohlo být odrážení reality menšin s respektem k jejich specifikům a mělo by být zaměřeno na osobní život zobrazený v jeho každodennosti, protože pouze tak můžeme vidět rozdíly – v kultuře, ve způsobu života. Kromě toho by bylo potřeba vyvarovat se psaní senzačních zpráv o zločinnosti, bídě či politických intrikách, které je pro menšiny typické. V neposlední řadě by bylo ideální kdyby kromě podávání informací byli novináři schopni čtenáře vzdělávat.⁷⁴ Což samozřejmě zní dost utopicky, protože zvláště bulvární tisk, jak už jeho název sám napovídá, se věnuje pouze skandálům a věcem, které se běžnému standardu vymykají, a to bez ohledu na to, zda informují o majoritní společnosti či o menšinách. Pravdivost zpráv také není na prvním místě, nejdůležitější je zaujmout čtenáře a zvýšit tím prodejnost konkrétního časopisu či novin.

Informování o menšinách se ale liší v tom, že zde může vznikat nebezpečí, které autor nazývá „hořlavý“⁷⁵ a zdůrazňuje odpovědnost, kterou média při psaní o menšinách, mají. Pěkným příkladem je jistě odchod českých Romů do Anglie. „Před téměř čtyřmi lety odstartovala reportáž pořadu Na vlastní oči romský exodus. Televizní šot popisoval život ostravských Romů v Kanadě. Zatímco v roce 1996 požádalo v této zemi o azyl pouze 140 příslušníků romského etnika, po odvysílání zmíněné reportáže o rok později jich projevilo zájem o status politického uprchlíka více než 1200. Kanada reagovala znovuzavedením vízové povinnosti pro české občany.“⁷⁶

Neustálé podporování stereotypních názorů a zaměřování se na kriminalitu, bídu a negramotnost menšin nemůže nikdy vést u majoritní společnosti ke změně názoru na menšiny, pouze podporuje negativní pohled a vyvolává nenávist. Jednoduše řečeno člověk, který se vrací z celodenní práce a sleduje v TV novinách,

⁷⁴ O tom, jaké znalosti o jedné z menšin . o Romech mají budoucí žurnalisté si můžete přečíst v anketě.

⁷⁵ пожароопасни

⁷⁶ Britské listy <http://www.blisty.cz/files/isarc/0005/20000517a.html>

jak Romové opět „vybydleli“ další dům, byli na dávkách sociální podpory, dlužili miliony na nájemném a dostali nové bydlení, musí být logicky rozčilen, protože on celý den pracuje, platí nájem a zadarmo nedostal nikdy nic.

Zpět k průzkumu a k jeho hlavnímu cíli – co se z médií dozvídá průměrný Bulhar o životě svých spoluobčanů. Jaké jsou problémy v soužití majority s menšinami a jak o se nich píše.

Centrální tisk – první věcí je, že o menšinách se píše velmi málo. Při 1%⁷⁷ článků věnujících se menšinám bychom mohli říct, že se o nich nepíše skoro vůbec. Přičemž podíl menšin na celkovém počtu obyvatel je zhruba 15%.⁷⁸ A dalo by se očekávat odpovídající počet článků jim věnovaných. Všechny etnické skupiny můžeme z pohledu médií shrnout na Turky a Romy, protože se píše především o nich. Zatímco v případě Turků je pozornost věnovaná zejména politickým událostem tak o Romech se píše v souvislosti se sociální tematikou. Dvě třetiny až tři čtvrtiny textů o Turcích se týkají aktivit spojených s „ДПС“⁷⁹. Čtyři z deseti textů o Romech jsou spojeny s kriminální činností, přičemž skoro ve všech případech je Rom pachatelem. Přibližně jedna třetina textů je věnována sociální bídě romského obyvatelstva.

Jak je vidět, pohled médií je dosti zúžený a průměrný čtenář si tedy logicky může myslet, že v Bulharsku nežijí jiné menšiny a je utvrzován v tom, že Romové jsou spodinou společnosti, která páchá pouze přestupky a žije na úkor majoritní společnosti.

Pro lepší představení menšin by bylo potřeba používat jiné publicistické žánry – reportáž, fotoreportáž či rozhovor. Jenomže reportáže zaujímají pouze minimální podíl v celkovém množství žánrů. Denník „Демокрация“ má pouze 3,6% reportáží a deníky „Труд“ a „24 часа“ pouze 0,9% reportáží. Deník „Демокрация“ si vede nejlépe i v počtu analýz týkajících se menšin – 4,7%. „Труд“ a „24 часа“ věnují analýzám pouze jedno procento.

Pro shrnutí můžeme uvést, že bulharský centrální tisk se věnuje menšinám velice málo a pouze dvěma menšinovým skupinám – Turkům a Romům. Témata jsou omezena na politiku, kriminalitu a špatnou sociální situaci. Analýzy se objevují zřídka.

⁷⁷ Nejvíce 1,62% - Монитор, méně než 0,95% Труд а 24 часа

⁷⁸ Podle údajů ze sčítání obyvatel v roce 2001 (<http://www.nsi.bg>) z celkového počtu 7 928 901 obyvatel se k bulharské národnosti přihlásilo 6 655 210 což je 83,9%.

⁷⁹ Движение за Права и Свободи - Hnutí za práva a svobodu

Regionální tisk – situace je velmi podobná jako u tisku centrálního. Očekávání, že tematika menšin bude zpracována jiným způsobem, nebylo splněno. Menšinám je věnován pouze velmi malý prostor, v průměru 1,15%. Rozdíl můžeme najít v etnických skupinách, o kterých se píše. Stejně jako v centrálním tisku se nejčastěji objevují Turci v 48,5% a Romové 27,3%. Další jsou Židé 5,5% a Makedonci 4,9%. Přičemž musíme vzít v úvahu, že v některých regionech jsou etnické/národnostní menšiny více zastoupeny a proto se o nich častěji píše. Např. denník „Струма“ z oblasti Blagoevgrad⁸⁰, kde je nejvyšší koncentrace Makedonců.

Zvláštní situace panuje u denníku „Монитор“, který můžeme hodnotit jako xenofobní a antisemitský.

Závěr průzkumu – informace médií o menšinách jsou ve většině případů podávána neutrálním tónem. Jedná se o výrazný posun k lepšímu než v minulých letech

Obraz Romů - jedna studie současného bulharského tisku⁸¹ je dalším z projektů, který se zabývá tím, jak píší novináři o menšinách, v tomto případě konkrétně o Romech. Jednou z charakteristik je, že i pro jednotlivce je používán název celé skupiny. Např. – „Romové napadají policisty“. „Cigáni zničili tramvaj“. Není uváděn věk, pohlaví či počet osob. Celá skupina je tak představena jako odpovědná a vinná za přestupky jednotlivce. Leckdy to může vypadat, že pouhé uvedení, že skutek spáchali Romové/Cigáni je vysvětlením toho, proč k přestupku došlo.

Titulky typu „Romské protesty v Stolipinovu“⁸² zase mohou lehce ze sociálně – ekonomického problému udělat problém etnický.

Rom či Cigán ? Na první pohled se může zdát, že se jedná o synonyma. Název Cigán je také u většiny žurnalistů chápán jako název etnické skupiny. Název Rom (v romštině člověk) byl uznán jako oficiální v roce 1971 na první

---

⁸⁰ Jihozápadní Bulharsko

⁸¹ Едно иследване на съвременния български печат, průzkum od roku 1998 do března 2002.

Denníky : „24 часа“, „Труд“, „Монитор“, „Сега“, „Континент“, „Дневник“, „Стандарт“, „Дума“, „Демокрация“, „Новинар“, „Земя“, „Пари“, „Нощен труд“. Týdeníky : „КЕШ“, „Капитал“, „168 часа“, „Зора“, „Власт“, „Култура“. София, 2002 г.

⁸² Jedno z nejznámějších romských ghatt, v městě Plovdiv. Velmi často uváděné ve spojení s kriminalitou a bídou.

mezinárodním kongresu Romů.⁸³ Cigán je název daný romskému etniku zvenčí, od majoritní společnosti a Rom – tak se nazývají Romové sami.

Často se objevují spojení – Romové žijí jako cigáni, o dobře oblečeném, upraveném či vzdělaném Romovi se říká – ten nevypadá jako cigán, ten se nechová jako cigán. V tomto případě je etnický význam názvu cigán nahrazen významem sociálním.

Murgavi⁸⁴ - další název používaný v tisku pro Romy. Často se objevuje spojení – naši snědí spoluobčané⁸⁵, snědí obyvatelé, snědí lidé či titulky – „Skiní“⁸⁶ bili snědé v Sofii“. Další spojení jsou snědí zloději, snědí banditi, snědí spekulanti. Můžeme najít i další názvy odrážející vzhled Romů, přesněji barvu kůže - „černí“, „negři“ nebo „mangal“.⁸⁷ Vzhledem k tomu, že ne všichni bulharští občané tmavé pleti jsou Romové, toto označení nemůžeme považovat za korektní a pokud vezmeme v úvahu fakt, že rasismus je od slova rasa a znamená nadřazování určitých ras a pokud se snažíme oddělit Romy od „bílé rasy“ tím, že je označujeme podle barvy kůže můžeme i samotné názvy považovat za rasistické.

Cigán – zloděj. Kapitoulou samo pro sebe by mohlo být používání různých slov pro kriminální činný ne-Romů a Romů. Zatímco u ne-Romů jsou běžná označení⁸⁸ zloděj aut, kapsář, recidivista, ...tak u Romů se spíše popisuje trestný čin jako něco přirozeného pro tuto etnickou skupinu. Cigáni otrhali třešně v Gorubljane⁸⁹, Cigán pobodal policistu, Rozzuření cigáni demolovali autobusy a auto. Cigáni řádili ve studentském městě.⁹⁰

Všechny označení jsou vždy ve spojení s etnickým názvem skupiny a tím se vytváří obraz kriminalizace celé skupiny. Další příklady mohou být – cigánské nájezdy, cigánské krádeže a vraždy, cigánské tlupy, cigánský teror, nájezdy cigánských zlodějů, cigánská pohroma. A čím horší jazyk je používán při popisu trestného činu tím větší odpor k celé skupině to může u čtenářů vyvolat.

---

⁸³ 1971, 7. – 12. 4.- První světový kongres Romů v Londýně. Na kongresu byla ustanovena mezinárodní organizace Internacjonalno Romani Unija, která byla r. 1978 přijata za člena OSN. Na tomto a dalších kongresech postupně probírána témata vlajky, hymny, holokaustu atd... 8. duben slaven jako mezinárodní den Romů na paměť prvního kongresu IRU

⁸⁴ Мургави - snědý

⁸⁵ Srovnejte s „naši romští spoluobčané“, pejorativní nádech

⁸⁶ Příslušníci hnutí skinheads

⁸⁷ „kovové ohřívadlo s rozžhaveným dřevěným uhlím“ – Bulharsko – český slovník, Praha 1959

⁸⁸ Автокрадец, разбойник, хайдук, апаш, уличен бандит, „дребна риба“ от подземния свят, ресидивист, кредец

⁸⁹ Čtvrť v jihovýchodní části Sofie

⁹⁰ Студентски град в София -

Pokud se nepíše o kriminalitě, obvyklá témata jsou nezaměstnanost, bída, nízký životní standart, neperspektivní životní situace. Statistiky se věnují negramotnosti, prostituci, podílu na hazardních hrách. Hovoří se také o genetických dispozicích pro kriminální činnost.

„Pokud někdo z našich někoho zabil – chceme co nejprísnejší potrestání. Ale zamysli se 300-400 lidí nemůže zabít jednoho člověka. Nemůžeš potrestat i děti a ženy, protože je mezi námi vrah. Máme soudy, máme policii – zabil jsi, tak do vězení.“⁹¹

Etnický konflikt – hranice mezi konstatováním kriminálního činu a vykonstruováním etnického problému či konfliktu, je velmi tenká. Přetransformování kriminálního činu či sociálního problému na etnický konflikt může tyto konflikty opravdu vyvolávat. Cigáni tyranizují Bulhary – může být název článku pro kriminální čin jednotlivce. Kromě kolektivní viny zde máme i etnicky motivovaný čin, který nemůže vyvolávat nic jiného než nenávist majoritní společnosti vůči romské menšině. A potom není divu, že se objevují názory typu: „Bulhaři – z politického, kulturního či jakéhokoliv jiného hlediska se cítí jako „cizinci ve vlastní zemi““.⁹²

Privilegovaná menšina – žijící na úkor většinové společnosti, podle většiny článků se Romové spoléhají jen na pomoc zvenčí a většina přestupků je jim odpouštěna. „Někteří naši spoluobčané chtějí být přiznáni za Romy, aby nemuseli platit účty za elektřinu, mohli stavět tam, kde si vzpomenu bez stavebních plánů a povolení, aby se mohli vozit v městské dopravě bez jízdenky, Ale i proto, aby si mohli beztrestně krást a měli zajištěny nejrůznější potřeby od státu.“⁹³

Romské organizace dostávají na různé projekty peníze od EU a časté jsou otázky novinářů – co se děje s těmito penězi? či podezření, že organizace si vymýšlí etnické problémy, aby měli přístup k penězům z nejrůznějších fondů.

Strach, že z protěžované menšiny se stane většina, dokazují různé statistiky – srovnávání porodnosti mezi Romy a majoritní společností či porovnávání situace

---

⁹¹ Село Мечка къса синджира.....Сера, 15.7.2000 – Vesnice Mečka roztrhla řetězy....

⁹² Монитор, 27.5.1999, překlad

⁹³ Монитор, 27.2. 2002, překlad, „srovnejte s výrokem místopředsedy vlády a předsedy KDU-ČSL Jiřího Čunka. Čunek v pátečním Blesku ze dne 30.3.2007 na dotaz čtenáře, zda "se budou dotovat i ostatní lidé jako Romové", odpověděl: "To se budete muset jet někam opálit, začít dělat s rodinou binec, na náměstí dělat ohně a potom se vás teprve někteří politici zastanou a řeknou - on je chudák."

v Kosovu, kde došlo k „albanizaci“ obyvatelstva s tím, že může nastat v Bulharsku „pocigánštění“.⁹⁴

Ghetto – asi nejznámější bulharské romské ghetto je „Stolipino“⁹⁵ v Plovdivu. Mluví se o tm, že byla chyba dát tolik Romů na jedno místo a oddělit je od majoritní společnosti a očekávat, že se jí přizpůsobí. O obyvatelích ghetta se hovoří jako o nepřizpůsobivých, bez zájmu o vzdělání a jako o zlodějích. Příběh konkrétního člověka žijícího v ghettu se v novinách neobjevuje.⁹⁶

„Stolipino“ se v tisku zmiňuje poměrně často jako odvrácená strana Bulharska. „Není jasné, jak bude reagovat EU, až uvidí, v čem žijí naši cigáni.“⁹⁷ „Sto dvacet metrů dlouhá zeď odděluje romské ghetto.“⁹⁸ Ghetto je „ohrazené prostranství, ke kterému by se člověk zvenčí nepřiblížil ani ve snu“⁹⁹. Smrad, bordel, chybějící kanalizace a vodovod.¹⁰⁰ Podle jedné ze statistik je 99% obyvatel „Stolipino“ bez práce, sociální dávky jsou od osmi do čtyřiceti leva¹⁰¹, nemají peníze ani na jídlo, natož na osvětlení, tvoří 90 procent všech pacientů s tuberkulózou, děti stále méně často chodí do školy.¹⁰² „V jedné místnosti žije 8 – 10 lidí. Většina příbytků je postavena nelegálně. Nedostatek vody je nejvýraznější v horní části, kterou sami cigáni nazývají ghetto. Tam můžete vidět domy bez oken. Igelitové pytle chrání obyvatele před větrem.“¹⁰³ Ghetto je jako „inkubátor kriminality“.¹⁰⁴

Odvrácená tvář Bulharska? – Od léta roku 2001 se objevuje nová tendence při psaní o Romech. Romové jsou představováni jako překážka na cestě do Evropy. Bulharsko nemusí být kvůli problémovým Romům přijato do EU. V mnoha textech jsou Romové prezentováni jako odvrácená strana Bulharska, za kterou bychom se měli před zbytkem světa stydět. „Lomský“¹⁰⁵ Rom se demonstrativně zapálil před kamerami CNN. Teď celý svět bude pohlížet na Bulhary jako na nejkrutější

⁹⁴ Монитор, 12.4.2000

⁹⁵ Pro srovnání – ústecké ghetto „Chánov“, či celoevropsky známá Matiční ulice.

⁹⁶ Капитал, 23.2 – 1.3. 2002

⁹⁷ Труд, 14.3.2002

⁹⁸ Труд, 4.8.2000

⁹⁹ Тъденік Метро, příloha denníku Дневник, Sofie, 2.4.2001

¹⁰⁰ Viz 97 poznámka

¹⁰¹ Zhruba 115 – 575,5 Kč

¹⁰² „Адът в България“ – Peklo v Bulharsku, Дума, 7.4.2001

¹⁰³ Демокрация, 31.7.2002

¹⁰⁴ Капитал, 23.2. – 1.3.2002

¹⁰⁵ Lom – město v severozápadním Bulharsku

rasisty“¹⁰⁶ Ale k tomuto tématu se vyskytují i opačné názory. „Tolerantní přístup k menšinám by mohl dopomoci Bulharsku ke vstupu do EU.“¹⁰⁷

Stereotypy – způsob jakým se obvykle informuje o romské menšině, témata, která se vyskytují, fráze které utvrzují čtenáře v běžném pohledu na Romy. Špinaví, chudí, zloději a lháři. Dozvídáme se, že Bulhaři nemají nic proti Romům, ale proti špíně, negramotnosti a kriminalitě. Cigán je synonymem pro podvod a pro nezodpovědnost. Pozitivní by mohl být pojem – cigánská oslava, opravdová cigánská veselice, ale je stejně stereotypní jako všechny ostatní.

„Cigán si zůstává cigánem“.¹⁰⁸ Romové „kradou, znásilňují, uráží a zastrašují.“¹⁰⁹

Stejně jako v publikaci „Jak se (ne)píše o cizincích“ jsou zde zmiňovány příklady zdánlivě pozitivních sdělení, která ale mají opačný efekt a utvrzují čtenáře ve stereotypních názorech. „Cigáni, čestnější než Bulhaři, žijí v pirinské oblasti.“¹¹⁰ Tady si nikdo nevzpomene, kdy se tu naposledy stala vražda, znásilnění či krádež a nikdo nežebrá, ulice jsou čisté, na zemi není ani vajgl“.

Závěr – obraz menšin z pohledu současného tisku je dvojaký. Z jedné strany jsou diskriminovány a z druhé privilegovány. Nejpřínosnější by bylo zaměřit se místo na celou společnost na jednotlivce. „Cokoliv se stane jednomu člověku, je důležité, aby věřil, že vinu nenese celá společnost, ale její jednotliví členové.“¹¹¹

Integrace Romů není pouze ekonomicko – sociální, politickou či kulturní otázkou, důležitá je také proměna v jejich přijímání od majoritní společnosti, to může být jejich symbolickým přijetím, aby z nich mohli být „bulharští občané“ se stejnými právy a povinnostmi jako ostatní.

---

¹⁰⁶ Труд, 3.6.1998

¹⁰⁷ Капитал, 7.8.1998

¹⁰⁸ Монитор, 9.7.2002

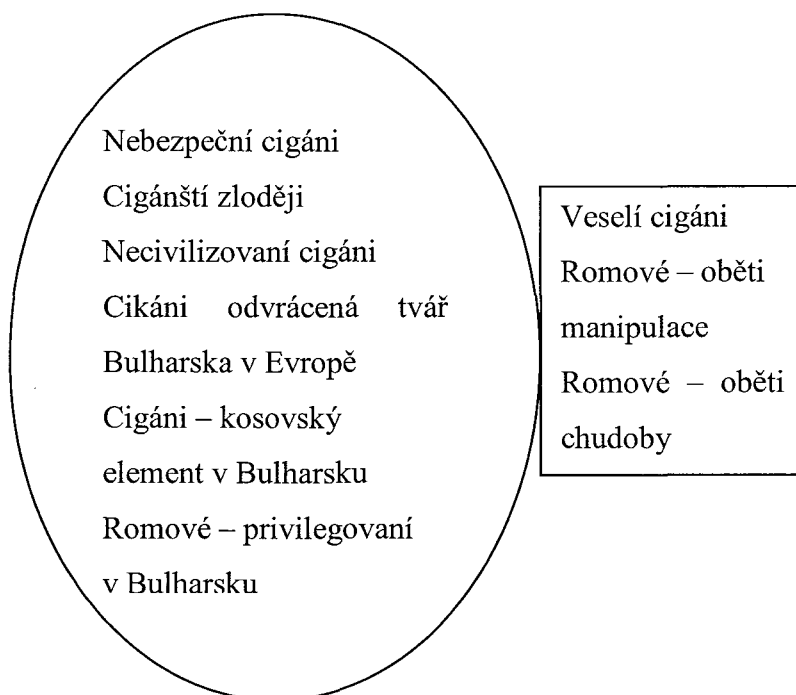
¹⁰⁹ Монитор, 27.2.2002

¹¹⁰ Titulek Нощен труд, 22. - 23.7. 1998

¹¹¹ Анна Кръстева, Идентичности, дискус, власт, София 1999, 167 стр.

Dalším projektem sdružení „SEGA“¹¹² navazujícím na Obraz Romu je **Romové v médiích, v letech 2003 – 2005.**¹¹³

Přechod od nenávisti k toleranci – ve sledovaném období od roku 2003 do roku 2005, tedy ještě před vstupem do EU, se oproti minulému období situace výrazně zlepšila. Odpadají negativní emoce a jsou nahrazeny snahou o tolerantnost k ostatním. Ale jestli se změnilo používání stereotypů ať už pozitivních či negativních, nebo jestli se naopak prohloubilo, to byla jedna ze základních otázek při tomto průzkumu.¹¹⁴

Otevřený a skrytý rasismus - i v tomto období je používán název „murgavi“ a „mangal“. Výraz „mangal“ se v některých denících¹¹⁵ objevuje velice často, jenom v roce 2003 to bylo 143krát. A to především v samotných textech, v titulcích potom jen zřídka, zřejmě kvůli snaze vyhnout se obvinění z rasismu. Oproti předešlému období se rasismus vyskytuje skrytě a nenápadně, už není tak očividný. I když ne vždy je na prvním místě negativní postoj, může jít o neznalost či

¹¹² СЕГА – „Старт за ефективни граждански алтернативи“ – Start pro efektivní občanské alternativy

¹¹³ Мариана Попова, Катя Лещанска, София 2006, průzkum byl dělán mezi denníky „Труд“, „24 часа“, „Сегга“, „Стандарт“, „Монитор“, „Новинар“, „Земя“, „Ношен труд“, „Дневник“, „Дума“, „Българска армия“ a týdeníky „Капитал“ a „168 часа“.

¹¹⁴ Na obrázku stereotypu typické pro předcházející období, z publikace Romové v médiích

¹¹⁵ „Монитор“, „Труд“, „24 часа“, Ношен труд“

nedostatek taktu při informování o záležitostech týkajících se menšin. Snědý mladík při popisování romského chlapce nemusí mít negativní konotaci. Nově, při mluvení o Romech, je užíváno výrazů „ti druzí“ a rozdělování „my“ a „oni“. „My“ pozitivní, tolerantní a moderní a „oni“ problémoví, odloučení od normálního života, ohrožující.

Krádeže je další z často zmiňovaných stereotypů ve spojení s mentalitou, návykem. „Nedostatek peněz není hlavním důvodem, proč plovdivští cigáni neplatí elektřinu a vodu. Spíše je to dáno jejich mentalitou“.¹¹⁶ Nesnaží se o integraci, jsou nepřizpůsobiví a necivilizovaní. V tomto ohledu tedy bulharský tisk nezaznamenal žádný pokrok.

Necivilizovaní – „Dítě postřeleno do hlavy při cigánské vendetě“^{117,118}. „Při cigánské vendetě jeden mrtvý a dva ranění“¹¹⁹. „Třináctiletá zastřelena při cigánské vendetě.“¹²⁰. Za povšimnutí stojí, že v titulcích není zmiňována etnická příslušnost obětí a až z textu se dozvídáme, že se jednalo také o Romy, o příslušníky jedné rodiny.

Titulky se liší v jednotlivých novinách. Jak už bylo uvedeno v publikaci „Obraz menšin v centrálním a regionálním tisku“, nejhůře je na tom denník „Монитор“. Např. článek o protestech Romů při odpojení elektřiny deník „Дума“ nazývá „Ve Vidinu protestovali kvůli elektřině“ a deník „Монитор“ „Vypnuli elektřinu ve čtvrti Nov Păt¹²¹, cigáni obsadili pobočku.“ (elektrárenské společnosti).

Nebezpeční cigáni – „Romové zmlátili hlídače, ostatní vyrazili zuby policistovi“¹²², „Cigáni zbili sofíance“¹²³ na zastávce/ V hlavním městě řadí romské bandy, varují policisté“¹²⁴ „Cigáni mlátili invalidní ženu“¹²⁵.

Kriminalita je jednou z podob nebezpečí, dalším může být vysoká porodnost, z menšiny se může stát většina, či kvůli Romům může nastat podobná situace jako v Iráku.

Zloděj – tak jako i v minulém průzkumu to vypadá, jako kdyby krádež byla jedním ze synonym názvu Rom. Čtenáři jistě musí mít dojem, že neexistuje nic, co

---

¹¹⁶ „Новинар“, 12.6.2005

¹¹⁷ krevní msta

¹¹⁸ „Марица“, 9.4.2005

¹¹⁹ „Телеграф“, 16.12.2005

¹²⁰ „Труд“, 26.3.2005

¹²¹ „Нов път“ – romská čtvrť ve Vidinu, město v severní části Bulharska

¹²² „Монитор“, 14.3.2003

¹²³ Obyvatele Sofie

¹²⁴ „Нощен труд“, 11-12.3.2003

¹²⁵ „Нощен труд“, 16-17.6.2003

by Romové nemohli ukrást. Koše na odpadky, střechu, elektřinu i jména a rodná čísla. Krádeže mohou být rekordní, mají je v krvi, berou je jako zábavu, zdroj obživy.

V roce 2003 se objevují i názory, že Romy ke krádežím dohání špatná sociální situace, nikoliv geny.

Protěžování Romů a diskriminace Bulharů – „Za elektřinu platí jenom blázni a Bulhaři“¹²⁶ „V „Stolipinovu“ je diskriminována menšina – Bulhaři, kteří jsou tak hloupí, že si pravidelně platí účty za elektřinu.“¹²⁷ Vzniká nová tendence, už to nejsou „oni“ (Romové), kdo je diskriminován, ale „my“ (Bulhaři). „My“ jsme oběti rasové diskriminace, „my“ jsme oběti agresivity menšiny.

Přechod k individualitě – V minulých letech bylo v oblibě při kriminalitě jednotlivce používat formu kolektivní viny čili nikoli Muž X zbil policistu, ale Cigáni/Romové zbili policistu. (případně bijí policisty). V roce 2003 už se začíná objevovat několik individuálních obrazů a to úspěšných Romů „Krásná Romka vystudovala filologii, píše paměti.“¹²⁸ či Romů, kteří se pravidelně účastní různých projektů – burza práce, rekvalifikace, apod. „Třadvacetiletá Natálie. Její rodina je jednou ze skupiny 20 chudých romských rodin z vesnice Vardun.“¹²⁹ Články představující jiný pohled na Romy než stereotypní krádeže a nezáměr o práci. Ukazuje Romy, kteří se snaží změnit svůj osud, pracují, studují. „Napřed diplom, potom svatba“¹³⁰. „Romové studují pedagogiku ve Veliko Tarnovo“¹³¹ „Básník z „Fakultet“¹³² napsal ódu pro Nato.“¹³³

---

¹²⁶ „Ношен труд“, 7.-8.2.2006

¹²⁷ „Монитор“, 25.2.2003

¹²⁸ „Стандарт“, 26.1.2003

¹²⁹ „Дума“, 25.5.2003

¹³⁰ „Труд“, 15.2.2003

¹³¹ „24 часа“, 13.3.2003

¹³² Známé romské ghetto v Sofii

¹³³ „Ношен труд“, 20.-21.2.2003

Shrnutí za rok 2003

Stereotypy	Počet článků
Nebezpeční cigáni	121
Zloději	58
Necivilizovaní	116
Žijící na úkor státu	39
Privilegovaní	21
Kosovský element	3
Odvrácená strana Bulharska	5
Cigáni, kteří vyženou Bulhary ze země	7
Veselí cigáni	16
Manipulovatelné oběti	53
Oběti chudoby	48

Romové v médiích v roce 2005¹³⁴ - pro toto období je charakteristické zejména to, že se na politické scéně objevuje agresivní rasistická strana „Атака“, která má za cíl vyřešit „cigánský problém“. Díky této straně se často v médiích představují různé analýzy založené na stereotypních předsudcích.

Nejvyšší je počet článků spojených s kriminalitou – 306. Dvě stě jedna statí je ve věnováno volbám a událostem souvisejících s nimi. Motiv oběti najdeme ve 101 člancích.

Zachované stereotypy – tak jako v předešlých letech jsou některé problémy romské menšiny uměle přetvářeny v etnické problémy. U pachatelů trestných činů je zpravidla zdůrazňován jejich etnický původ. Zůstává rozdělování na „my“ a „oni“

Kriminalita - „Každý třetí Rom je kriminálník“¹³⁵ „Cigánky tvoří 70% prostitutek“¹³⁶ Místo, aby si hledali práci, kradou, loupí, bijí, vraždí a znásilňují. „Cigánský teror“¹³⁷ „Vlak zastaven kvůli 200 cigánům jedoucím „na černo“, snědí zaútočili na průvodčího, policisté byli bezmocní.“¹³⁸ „Tváříme se, že etnický problém neexistuje. Romská ghetta, nezaměstnanost, kriminalita, špatná hygiena, nízká vzdělanost- to je v mnoha zemích tzv. „cigánský problém“. To, že děláme, že tady takový problém není, je problémem Bulharska“¹³⁹ Novináři pokládají stále stejnou otázku „Jak je integrujeme?“¹⁴⁰ Jak můžeme integrovat někoho, kdo žije v ghettu oddělen od majoritní společnosti. Rodí spoustu dětí s vědomím, že se o ně někdo postará.

Jak vidí majorita Romy – „...stále se opakuje názor, že Romové nechtějí pracovat a těžko si je někdo umí představit v profesi vyžadující fyzickou sílu či v profesi vyžadující kvalifikaci nebo tam, kde se pracuje na směny. Neustále si stěžují, že nemají peníze, všichni kouří. Jezdí zadarmo v městské dopravě. Nestojí o to, aby změnili svojí situaci a raději žijí ze sociálních dávek, bylo by potřeba snížit jejich porodnost, což by bylo možné snad jen pomocí kastrace...“¹⁴¹

¹³⁴ Катя Лешанска, výzkum proveden mezi denníky „24 часа“, „Труд“, „Ношен труд“, „Сера“, „Новинар“, „Стандарт“, „Дневник“, „Дума“, „Българска армия“, „Земя“, „Монитор“ a týdeníky „168 часа“, „Кеш“, „Копитал“, časopis „Тема“ a regionální noviny „Марица“ a „Струма“.

¹³⁵ „24 часа“, 11.6.2005

¹³⁶ „24 часа“, 11.6.2005

¹³⁷ „Ношен труд“, 5.8.2005

¹³⁸ „Стандарт“, 4.8.2005

¹³⁹ „Новинар“, 14.6.2005

¹⁴⁰ „Новинар“, 14.6.2005

¹⁴¹ Část analýzy z denníku „Дума“, 29.11.2005 parafrázováno

„Drzost cigánů nemá meze. Nestačí jim, že nestoudně kradou v domech na dvorech, ale i v městské dopravě, neplatí elektřinu ani plyn....To, že se cigáni nestydí, to je jasné. Ale jejich drzost je neuvěřitelná. Chtějí žít na náš účet....Chtějí jenom brát a nedávat nic.“¹⁴²

„Ani jedna vláda na Starém kontinentu neuspěla při integraci cigánů.“¹⁴³

Stále se objevují obavy, že kvůli romské menšině země nebude moc vstoupit do EU „...Cigáni nám vytvořili špatné jméno před Evropou...“¹⁴⁴ „Ptám se jak můžeme vstoupit do Evropské unie s hladovými a negramotnými Romy?“¹⁴⁵

Romové a politika – stati týkající se tohoto tématu můžeme rozdělit do třech částí:

- Stati, které se věnují událostem spjatým s volbami, zde zahrnujeme i informování o osobnostech romského původu, které se angažovali v předvolebních kampaních.
- Publikace informující o Romech jako o voličích
- Články zabývající se analýzou protiromských snah strany „Атака“, nová tendence v bulharské politice.

Jednotlivé deníky si vybírají různé události, o kterých píší. Denník „Монитор“ se zabývá především tím, jak se politické strany zajímají před volbami o Romy, aby získaly jejich hlasy. Denník „Труд“ pak ukazuje na „nekalé praktiky“ používané pro získání hlasů – jejich kupování za peníze či placením dluhů, zejména za elektřinu. Na stejný problém upozorňuje i denník „Стандарт“ a časopis „Тема“, kde se píše o tom jak se snadné výměnou za jídlo získávat hlasy. Motiv emancipace menšiny a to jak je zneužívána politiky je tématem analýzy denníku „Телеграф“. Denník „Папа“ poukazuje na to, že pozornost Romům má být věnována po celý rok ne jenom před volbami a všichni ti, co projevují obrovský zájem o romskou menšinu v předvolebním období a tvrdí, že jim jde o lidská práva jsou lháři.

Rok 2005 – se dá nazvat jako pozitivní, je výrazným krokem kupředu k tolerantnosti a to zejména v tom, že romskou tematikou se média zabývají z několika pohledů, objevuje se velké množství publikací a čtenář sám má možnost si vybrat z různých témat, analýz, komentářů. Na druhé straně jsou stále často

¹⁴² „Телеграф“, 16.2.2005

¹⁴³ „Марица, 9.4.2005

¹⁴⁴ „Телеграф“, 2.7.2005

¹⁴⁵ „Дума“, 3.2.2005

používané výrazy „cigán“, „mangal“, murgavi“, v části článku můžeme narazit na skrytý rasismus. Je jasné, že bulharský tisk má před sebou dlouhou cestu, ale důležité je to, že vyrazil správným směrem.

Bulharský poslanec se má omluvit romské poslankyni

Brusel, 2. 10. 2006, 22:20, (ČTK)

Předseda Evropského parlamentu Josep Borrell dnes vyzval bulharského poslance působícího v roli pozorovatele, aby "vzal zpět své urážlivé a provokativní poznámky" na adresu romské europoslankyně. Zákonomodárce za bulharskou ultranacionalistickou stranu Ataka Dimitara Stojanova tak rozhořčila nominace maďarské europoslankyně romské národnosti Livie Jarokaové na čestný titul "Nejlepší poslankyně roku 2006", že neváhal rozeslat po sněmovně mail, že v jeho vlasti "jsou desítky tisíc daleko hezčích cikánských dívek než tato velevážená... Nejlepší jsou pěkně drahé. Stojí až 5000 eur za kus!"

Borrell však na rozdíl od šéfa konzervativní frakce ve sněmovně Hanse-Gerta Pötteringa nepožadoval, aby Stojanov byl vyřazen z delegace 18 bulharských poslanců, kteří do přijetí své země do Evropské unie působí v lavicích EP jako pozorovatelé. Od Nového roku by se však tyto pozorovatele měli stát plnoprávními europoslanci.

Livia Jarokaová byla zvolena do EP v roce 2004 jako první zákonodárkyně romské národnosti. Ve sněmovně se z lavic konzervativní frakce snaží zastupovat zájmy 10 až 15 milionů evropských Romů.

Průzkum 2006 – 2007

Průzkum provedený pomocí internetové informační agentury při rádiu „Darik“. Analyzovala jsem všechny články obsahující slova „Rom, Romi“ z období od 1.3.2006 do 31.3.2007. Celkem to bylo 244 článků informujících o událostech ve všech bulharských regionech.

Sedmdesát šest článků čili 31% z celkového počtu se týká **kriminality**. Skoro ve všech případech je používán název Romové, kolektivní vina, nejsou jmenováni jednotlivci, kteří trestný čin spáchali. „Romové zbili mladíka pro 10 leva a tenisky“¹⁴⁶ „Romové v Bulharsku a Albánii prodávali svoje děti do Turecka“¹⁴⁷ „Romové napadli policistu sekerou“¹⁴⁸. Copak všichni bulharští Romové prodávají svoje děti? Jak se asi může cítit většina těch, kteří své děti neprodávají? Možná jako Češi vyjíždějící po roce 1989 do zahraničí, kde v obchodech visely cedule „Češi nekradte“.

Tricet dva článků – 13,1% o **negramotnosti a programech na doplnění základního vzdělání**. „Negramotných mezi plnoletými Romy je 18,1%“¹⁴⁹ Romové se učí nejenom číst a psát, ale také používat euro či základním hygienickým návykům.

Šestnáct článků na téma **nezaměstnanost** – 6,5%. Z toho 6 se týká pracovních míst pro Romy, které si mohou nalézt na „pracovních burzách“.

Shodný počet článků – 16 se týká **infekčních nemocí**, nejčastěji je to hepatitida A. „Romské děti nebudou vpuštěni do plovdivských škol.“¹⁵⁰ „Děti ze „Stolipinova“ nezačnou nový školní rok kvůli nebezpečí nákazy Hepatitidy A“. Tři články jsou o bezplatných zdravotních prohlídkách pro Romy.

Šestnáct článků je i o tom, **co je dáváno Romům bezplatně**, které u majoritní většiny mohou vzbuzovat pocit, že je romská menšina privilegována. „Vláda staví pro Romy 200 nových domů.“¹⁵¹ „Romové dostávají jídlo zdarma.“¹⁵² „Staví se 100 domů pro cigány –bezdomovce.“¹⁵³

---

¹⁴⁶ 31.7.2006

¹⁴⁷ 14.12.2006

¹⁴⁸ 30.3.2006

¹⁴⁹ 12.3.2007

¹⁵⁰ 11.11.2006

¹⁵¹ 19.3.2007

¹⁵² 22.12.2006

¹⁵³ 10.7.2006

Osm článků (3,5%) je o **diskriminaci**, především o žalobách podávaných představiteli romské menšiny kvůli rasové diskriminaci.

Pozitivní články, tzn. popisující život, kulturu či tradice Romů jsou spojené především z Mezinárodním dnem Romů (8.4.), v tomto období se jich objevilo 11 z 16. O tom jak pracují romská sdružení se dočteme ve 4 článcích, kampaně proti diskriminaci a rasizmu – 2 články.

Z 244 článků je 5, které zachycují **pohled samotných Romů** – to jsou 2%. „Hodně štěstí“¹⁵⁴ – vyprávění o prvním školním dnu romské dívky.

Šestnáct článků je napsáno v **negativním tónu**, skrytý rasizmus, z toho 5 vyjadřuje negativní postoj bulharské majoritní společnosti k romské menšině. „Protesty v Sofii proti nastěhování Romů.“¹⁵⁵ „Bulhaři nechtějí Turky a Romy za starosty“¹⁵⁶

Další články – sedmkrát jsou Romové uvedeni spolu s jinými menšinami, třikrát ve spojitosti se sociální politikou, čtyřikrát v článcích o EU, čtyřikrát v článcích týkajících se politiky, z toho 2 články jsou o „kupování hlasů“. Ostatní články jsou informace různého charakteru, neutrální ve vztahu k Romům.

Shrnutí – na prvním místě je kriminalita, 31% je méně než se dalo očekávat, zřejmě proto, že informační agentura při radiu Darik se nezabývá bulvárem, což může dát lepší přehled témat, která se ve spojení s romskou menšinou vyskytují. Spojení kriminality s negramotností, nezaměstnaností, s nebezpečím nákazy infekční chorobou a s tím, že Romové dostávají stále něco zadarmo, opravdu moc dobře nevypadá. A jen velice těžko může proměnit stereotypní pohled čtenáře, spíše ho v něm naopak potvrzuje. To, že ve srovnání s minulými lety se objevuje více pozitivních článků o romské menšině i to, že můžeme nalézt i názory samotných Romů je určitě významným krokem k toleranci.

---

¹⁵⁴ 15.9.2006

¹⁵⁵ 10.7.2006

¹⁵⁶ 30.5.2006

Zákony a média po roce 1989. V této době můžeme mluvit o velké svobodě bulharského tisku. Jsou vydávány noviny v romštině nebo zčásti v bulharštině a zčásti v romštině. V období 1993 – 1994 Rada pro rozhlasové a televizní vysílání povoluje v regionu Kárdželi¹⁵⁷ vysílání regionálního pořadu v turečtině, ale důvodem je vyhnout se požadavkům „ДПЦ“, které už se od roku 1990 snaží prosadit celorepublikové vysílání programu v turečtině, např. zprávy vysílané v hlavním sledovacím čase.¹⁵⁸ Bulharský rozhlas začíná v roce 1993 vysílat několik pořadu v tureckém jazyce, ale v už v roce 1994 je toto vysílání zrušeno. Vysílání programů v romštině zůstává.

Zákony v roce 1996¹⁵⁹ – zákon o rozhlasovém a televizním vysílání ukončuje všechny snahy o vysílání programů v menšinových jazycích tím, že povoluje vysílat pořady pouze v bulharském jazyce. To vyvolává chaos v „ДПЦ“ a objevuje se obava, že může být zesílen tlak na to, aby existovaly rozhlasové a televizní pořady na místní či regionální úrovni. Vrchní soud to ale nebere v úvahu. V novelizaci zákona z roku 1997 není přímo napsáno, že se nepovoluje vysílání v menšinových jazycích, ale je jasné, že ve veřejnoprávních médiích není možné vysílat v jiném než v bulharském jazyce. Situace je horší pro romské etnikum, protože nemá silné politické představitele.

Až novela z roku 1998 přináší změnu v možnosti vysílání pro bulharské občany, jejichž mateřský jazyk je jiný než bulharský. Bohužel pro Romy vzhledem k jejich nepříznivé ekonomické situaci a proto, že nemají stát, který by je podporoval (jako Turci Turecko), i díky množství jiných problémů nutných řešit, nebylo vysílání v romštině realizováno.

Tisk – romské noviny jsou v 90.letech v Bulharsku velmi populární. První romské noviny Terbie – vzdělání se objevují v roce 1993 a vychází dvakrát týdně v nákladu 1500 výtisků.. Je vydáván Romy – muslimy. Na konci roku 1993 je jeho činnost ukončena.

V období socialismu vycházelo několik romských časopisů/novin. Romano sesi – Romský hlas (1946-1949), Nevo drom – Nová cesta (1949-1950), Neve Roma – Nový Romové (1957) a Nová cesta (1959-1987). Všechny publikace jsou pod

---

¹⁵⁷ Na jihozápadě Bulharska. Převládá turecké obyvatelstvo – zhruba 60% z celkového počtu obyvatel.

¹⁵⁸ Yordanova, 1996

¹⁵⁹ Projekt South East Europe Media Organisation - Media and Minorities in South East Europe, Roma of Bulgaria, 2000.

vlivem komunistické strany a vyhýbají se tématům jako bylo násilné přejmenovávání, násilná asimilace Romů apod.

Po roce 1989 se počet romských publikací zvyšuje. Roma, vydávaný Demokratickou unií Romů (1990-1991), začíná používat název Rom/romský a ukončuje tím používání termínu „Bulhaři cikánského původu“. Další publikace: Devlekano sesi romalen – Hlas Boží, časopis Romů křesťanů (protestantů), nezávislý čtrnáctideník Cikáni, slivenský¹⁶⁰ O’Roma, Amar Romane – Přítel Romů, příloha sofijského týdeníků Stolica (hlavní město) Romano Ilo – Romské srdce, Drom dromendar – Z cesty na cestu.a Společnost a rodina.

Přesto z nejrozumnějších ekonomických a politických důvodů většina z nich přestala vycházet. V roce 1999 ve své činnosti pokračuje pouze Drom dromendar a objevují se 3 časopisy – Gypsy ráj, Gitan a Andral – zevnitř.

Rádio – v Bulharsko v roce 1999 neexistovalo rádio, které by vysílalo pouze v romštině. Tři regionální rádia – Sliven, Stara Zagora¹⁶¹ a Sofie vysílají programy pro Romy.

Televize a internet – v roce 1999 neexistuje televizní program v romštině a neexistují ani stránky bulharských Romů.

V roce 2007 už samozřejmě existuje množství internetových stránek, což souvisí s rozvojem internetu.¹⁶²

---

¹⁶⁰ Jihozápadní Bulharsko

¹⁶¹ Centrální část Bulharska

¹⁶² Některé z nich jsou uvedeny v bibliografii

ANKETA

Základní vzdělání zahrnuje velký objem vědomostí, od znalosti mateřského jazyka přes zeměpis, fyziku až po znalost cizího jazyka. Matematické vzorce, historická data, hlavní města všech států, kdy a kde se narodil který spisovatel. Jejich znalost patří k všeobecnému přehledu a může se Vám hodit v různých vědomostních soutěžích. Průměrný Čech určitě ví, které státy leží v okolí České Republiky, kdy byl upálen Jan Hus, kdo napsal Babičku a kdy a co byla Sametová revoluce. Stejně jako Bulhar nezapochybuje o tom, kdy byl založen první Bulharský stát, kdo to byl Vasil Levski či kdy bylo Bulharsko osvobozeno od Osmanské nadvlády.

Mě ale zaujalo něco jiného – co vlastně Češi a Bulhaři vědí o lidech, kteří žijí v jejich bezprostředním okolí, o etniku, které má svojí bohatou historii, jazyk i tradice? O etniku, které, ač je rozprášeno po celém světě, má svoji vlajku, hymnu a mezinárodní svátek. Začala jsem se tedy ptát svých kamarádů, co vlastně o Romech vědí, a zjistila jsem, že vůbec nic. Rozhodně jsem se ptala lidí, kteří mají dobrý přehled, určitě v některých oblastech lepší než já, a došlo mi, že ve škole se tyto věci neměli šanci dozvědět. A tak mě napadlo udělat anketu mezi lidmi, kteří o Romech určitě někdy budou psát – mezi studenty žurnalistiky. K inspiraci mi pomohla i anketa „Romské reálie“¹⁶³ o stavu znalostí romských reálií mezi českými vzdělanci. Z jejich výsledků jasně vyplývá, že informovanost o Romech nepatří do obecně vyžadovaného fondu znalostí a není považována za samozřejmost. Otázky v této anketě byly mnohem odbornější a konkrétnější než moje a také byly spojeny s českým prostředím. Odborné otázky jsem nechtěla pokládat, protože nechci nikoho zkoušet. Jen mě zajímá, jestli mladí studenti mají aspoň minimální přehled o etniku žijícím v jejich okolí.

---

¹⁶³ Anketa Petra Wagnera zrealizovaná za pomoci sdružení „Společnost přátel časopisu Romano džaniben“ a zveřejněná ve stejnojmenném časopise. (zima 2003). Jejím cílem bylo zjistit stav romských reálií mezi představiteli veřejného života, kteří jsou obecně pokládáni za vzdělané – vysokoškolský profesor, poslanec sněmovny, člen vlády, šéfredaktor celostátního časopisu, biskup církevní instituce apod.

ANKETA - DOTAZY

1. Rom – první asociace
2. Odkud pocházejí Romové? Proč si to myslíte?
3. Jakým jazykem Romové mluví? Má ten jazyk gramatiku, abecedu? Znáte nějaké romské slovo?
4. Máte nějakého známého či kamaráda mezi Romy?
5. Znáte nějakého významného Roma? (muzikant, malíř, spisovatel..)
6. Mají Romové svoje tradice? Vzpomenete si aspoň na jednu?
7. Víte, co je typické romské jídlo? Znáte nějakou píseň?
8. Napadají Vás symboly Romské identity? (vlajka, hymna,...)
9. Vadilo by Vám, kdyby váš soused, spolubydlící byl Rom?
10. Můžete říct něco pozitivního o Romech?

АНКЕТА

1. Ром – 1. асоциация
2. От къде произхождат Ромите? Защо мислите, че е така?
3. На какъв език говорят Ромите? Има ли този език граматика, азбука, времена? Знаете ли някаква ромска дума?
4. Имате ли познат или приятел Ром?
5. Знаете ли някакъв известен Ром? (музикант, художник, писател)
6. Имат ли Ромите своите традиции? Можете ли да назовете поне една?
7. Знаете ли типично ромско ядене? Знаете ли някаква песен?
8. Знаете ли някой от символи на ромското малцинство – знаме, химн,...
9. Ще Ви пречи ли ако някои от вашите съседи или съквартиранти е Ром?
10. Можете ли да кажете нещо положително за Ромите?

Bulharští studenti žurnalistiky¹⁶⁴:

1. otázka – asociace

- 5krát cigán (1krát ve spojení „špinavej cigán“), jak vysvětluje jeden z odpovídajících Rom je nesprávný název pro cigány,
- 4krát alkoholický nápoj¹⁶⁵
- 2krát piráti
- špína, hnus, nehygieničnost, primitivnost, „mangal“

2. otázka – původ

-15 odpovědí z 20 Indie + 1krát Asie

-určitě nejsou z Bulharska

-1krát Egypt a 2krát nevím

To, že jsou z Indie – 3krát podle vzhledu, podle rasových měřítek, historie

3. otázka – jazyk, gramatika

- 14krát romština, cikánština

- 2krát cigánské dialekty

- 3krát turečtina

- směs bulharštiny, turečtiny a rumunštiny

Gramatika – 1krát ano, romština má gramatiku, 13krát nevím

(jedna z odpovědí - o gramatice nic nevím a ani nechci) nebo bez odpovědi

- 6krát nemá gramatiku

4. otázka – kamarád Rom

- 5krát mám známého

- 4krát ANO

- 11krát NE

5. otázka – významný Rom

- 7krát Azis, 5krát Sofi Marinova, 5krát Sašo Roman, 3krát Ivo Papazov,

- 2krát Car Kiro

- Umělce a spisovatele nemají, nemají abecedu takže nemůžou psát.

---

¹⁶⁴ Odpovídalo 20 studentů magisterského programu mediální komunikace univerzity „Паисий Хилендарски“ v Plovdivu

¹⁶⁵ V bulharštině „Пом“ znamená Rom i rum

6.otázka – tradice

- 5krát Bango Vasili, 6krát tradice spojené se svatebním obřadem, cínařství
- ostatní nevědí, kromě jednoho předpokládají, že Romové mají tradice

7.otázka – jídlo, píseň

- 14krát neznám tradiční jídlo ani píseň
- 4krát jídlo neznám, píseň ano, 1krát uvedena Gelem, gelem – romská hymna
- Oni snad mají takové jídlo?, píseň neznám a ani nechci
- zbytky z odpadkových košů

8.otázka – symboly

- 13krát neznám žádné symboly
- 2krát hymnu mají, vlajku nemají
- 1krát nemají žádné symboly
- Vlajka, hymna, Romové?
- Oni jsou menšina?
- zlaté zuby

9.otázka – bude Vám vadit soused Rom?

- 3krát NE
- 5krát záleží na člověku
- 12krát ANO
- Budu se bát, že mě okrade.
- Samozřejmě, že ano.
- Díky způsobu života ano.

10.otázka - něco pozitivního o Romech

- 10krát ano můžu říct něco pozitivního o Romech
- 3krát muzikanti
- umí se radovat, berou život s nadhledem
- hodně emocionální, veselí, bezstarostní
- dělají hodně dětí a děti jsou pěkná věc
- 10krát – NE, nemůžu říct nic pozitivního o Romech

Bulharští studenti filologie¹⁶⁶

1.otázka – asociace

- 3krát alkoholický nápoj
- 3krát cigáni
- filmy Emira Kusturici

2.otázka – původ

- 9krát Indie, tzn.všichni odpověděli správně
- To, že jsou z Indie - podle barvy kůže a tradic, historická fakta a jazykovědné výzkumy.

3.otázka – jazyk, gramatika

- 5krát romština, cikánština
  - staroindický
  - podobný turečtině
- Gramatiku – 2krát nemá gramatiku
- 2krát nemá písemnou formu

4.otázka – kamarád Rom

- 1krát ANO
- 5krát mám známého
- 3krát NE

5.otázka – významný Rom

- 3krát Azis
- 3krát Sofi Marinova
- Sašo Roman, profesor Čirkov
- myslím, že 1 poslanec je romského původu, o umělci nebo spisovateli jsem nikdy neslyšel

---

¹⁶⁶ Odpovídalo 9 studentů 3. ročníku programu bulharská filologie z univerzity „Паисий Хилендарски“ v Plovdivu

6.otázka - tradice

- 2krát Gergiovdén
- 2krát Bango Vasili
- 4krát svatební obřady
- dělají hodně dětí

7.otázka – jídlo, píseň

- 6krát neznám ani jídlo ani píseň
- jídlo neznám, píseň ano
- otáčí jehňata, píseň za Gergiovdén
- cigánská banica

8.otázka – symboly

- 8krát žádné neznám, z toho 1krát žádné nemají
- kjuček¹⁶⁷

9.otázka - bude Vám vadit soused Rom?

- 9krát ne – nikomu z odpovídajících nevadí soused Rom

10.otázka - něco pozitivního o Romech

- 8krát ANO, můžu říct něco pozitivního o Romech
- 1krát bez odpovědi
- drží pohromadě
- umí žít, užívat si
- každý člověk má svoje kvality, nemůže se mluvit všeobecně o všech
- jsou veselí, umí si užívat
- milují hudbu

---

¹⁶⁷ Romská muzika s tureckými rytmy

Čeští studenti žurnalistiky¹⁶⁸

1.otázka – asociace

- 7krát se objevuje slovo tmavý, snědý
- 3krát děti
- etnikum, menšina, minorita
- nedůvěra, nepořádek, strach, povaleč, hlupák, násilník zloděj

2.otázka – původ

- 15krát Indie + 1krát Asie
  - Rumunsko, 2krát Balkán, Blízký východ
- To, že jsou z Indie - vzhled, jazykový původ

3.otázka – jazyk, gramatika

- 20krát romština
  - 19krát – ANO romština má gramatika
  - 18 lidí si vybavilo nějaké romské slovo – nejčastěji *gadža*¹⁶⁹ 5krát, 3krát *kale*, 2krát *more*
- khamoro – slunce, podle festivalu

4.otázka – kamarád Rom

- 10 lidí odpovídá záporně, 2 zmiňují, že mají bezproblémové sousedy
- 10krát ANO mám kamaráda či známého
- Mám, dokonce s jedním chodím :-)

5.otázka – významný Rom

- 18krát hudebníci
- 10krát Věra Bílá, 5krát romský raper Gipsy, 4krát Ida Kellarová, 3krát její sestra Iva Bittová, 3krát vítěz soutěže Superstar Vlasta Horváth, 2krát Lucie Bílá¹⁷⁰, kapela Gulo čar, Mário Bihári
- 1krát spisovatel Matéo Maximoff
- 1krát romský aktivista a moderátor české TV – Ondřej Giňa

---

¹⁶⁸ Odpovídalo 20 studentů oboru Mediální studia a Žurnalistika fakulty sociálních věd, UK v Praze.

¹⁶⁹ *Gadža* – příslušník majoritní většiny, *kale* – černý, *more* – člověče, zejména v oslovení

¹⁷⁰ Jestli je Lucie Bílá romského původu není jasné

6.otázka – tradice

- 18 lidí uvádí, že určitě nějaké tradice mají, ale žádnou konkrétní neví
- 2krát nevím

7.otázka – jídlo, písně

- 17 lidí typické jídlo nezná
- 3 ano . *holubky, mačanka, halušky*
- 12 lidí nezná žádnou romskou píseň

8.otázka – symboly

- 17 lidí nemá o romské vlajce žádnou představu
- 1 uvádí, že hymna i vlajka byly uznány v 70 letech
- 2 popisují vlajku, přibližně
- 1 člověk zná romskou hymnu

9.otázka - bude Vám vadit soused Rom?

- 19 lidem by soused Rom nevadil
- 5krát bez výhrad, 14krát pokud se bude chovat slušně
- Ne, i když otázka sama je rasistická. Jak definujete Roma? Podle barvy kůže, jazyka, náboženství? To je stejné jako kdyby mi vadilo mít za souseda Čecha či Vietnamce...
- v zásadě nevadilo, vadil by mi „bílý“ soused, který by byl nějak „nepříjemný“ : alkoholik, hlasitý, sprostý.. takových „bělochů“ běhají po českých tuny a mezi romy jich jistě pár také je. Ovšem i spousta takových, kteří takoví nejsou.
- Nevadilo, pokud by se choval slušně – to ostatně vyžadují po sousedech jakéhokoli původu

10.otázka - něco pozitivního o Romech

- 20krát ANO, můžu říct něco pozitivního o Romech
- 6krát uvedena muzikálnost či kladný vztah k muzice, 2krát vztah k dětem
- Jsou bezstarostní, žijí přítomností a umějí to
- svébytná spontánní kultura
- Divokost a bezprostřednost a ta jejich citovost - je mi v něčem sympatická – jsou v tom trochu podobní malým dětem☺

Nejvýraznější rozdíly najdeme u odpovědí na otázky 3, 6, 9 a 10

3. otázka – její druhá část - Má romština gramatiku?

- Bulharští žurnalisté - 1krát ano, romština má gramatiku, 13krát nevím, 6krát nemá gramatiku
- Bulharští filologové – 2krát nemá gramatiku, 2krát nemá písemnou formu
- Čeští žurnalisté – 19krát ano, romština má gramatiku, 18 lidí uvádí romské slovo

Přesto, že v Čechách stále víc Romů, především mladí lidé, romštinu neovládá či jí nepoužívá, je povědomí o jejich jazyce vysoké. Takže čím je dán lepší výsledek českých studentů bohužel nedokážu posoudit. Možná sledovali pořad České televize, kurz romštiny – Amare Roma. Na rozdíl od otázky číslo 6, kde je výsledek opačný a lehce zdůvodnitelný

6. otázka – Znáte nějaké romské tradice?

- Bulharští žurnalisté - 5krát Bango Vasili, 6krát tradice spojené se svatebním obřadem, cínařství, ostatní nevědí, kromě jednoho předpokládají, že Romové mají tradice
- Bulharští filologové - 2krát Gergiovden, 2krát Bango Vasili, 4krát svatební obřady, dělají hodně dětí
- Čeští žurnalisté - 18 lidí uvádí, že určitě nějaké tradice mají, ale žádnou konkrétní neví, 2krát nevím

V Bulharsku oproti České Republice se stále dodržuje hodně tradic jak mezi členy majoritní společnosti tak mezi romskou menšinou. A je celkem pochopitelné, že o tradicích udržovaných Romy mají přehled i neromští sousedé.

Přesto, že mě ze začátku zajímaly znalosti daleko zásadnější mi přišli otázku vyjadřující postoj k Romům.

9. otázka – Vadilo by Vám kdyby jste měl za sousedy Romy

- Bulharští žurnalisté - 8krát ANO (8/20)
- Bulharští filologové – 9krát NE (9/9)
- Čeští žurnalisté – 19krát NE (19/20)

10.otázka . Můžete říct něco pozitivního o Romech?

- Bulharští žurnalisté – 10krát NE (10/20)
- Bulharští filologové – 1krát NE (1/9)
- Čeští žurnalisté – 0krát NE (0/20)

Je možné, že nemůžete říct nic pozitivního o jednom člověku, pokud ho opravdu nemáte rádi. Snad i o celé rodině. Ale o několika desítkách tisíc lidí to zní opravdu neuvěřitelně. A myslím si, že je jasné, proč bylo potřeba kromě žurnalistů vyzpovídat i filology, aby pomohli vylepšit obraz tolerantnosti mladých lidí v Bulharsku.

Souhlasíte s tím, že: ¹⁷¹

ANO

Romové mají sklony ke kriminalitě	92%
Romové si neváží vzdělání	91%
Romové jsou líní a nezodpovědní	86%
Romům se nemůže věřit	84%
Všichni Romové jsou stejní	83%
Romové by měli žít odděleně od Bulharů	70%

Byste uzavřel sňatek s Romem?	3,5%
Byste měl kamaráda Roma?	27%
Byste žil v jedné čtvrti s Romy?	27,5%
Byste pracovat s Romy?	40%
Byste žil ve stejném městě s Romy?	55%
Byste žít v jednom státě s Romy?	66%

Učitel Vašeho dítěte bude Rom?	14%
Policejním ředitelem bude Rom?	9%
Důstojník armády bude Rom?	11%
Ministrem bude Rom?	11%

¹⁷¹ Интеграция на етническите и културални малцинства във въоръжените сили: Анализ на българския опит перспективи за приложение на европейските практики, София 2003 г. Integrace etnických a kulturních menšin mezi ozbrojené síly: Analýza bulharských perspektiv za použití evropských praktik, Sofie 2003. Na otázky odpovídali plnoletí občané Bulharska.

Správné odpovědi

1. Odkud pocházejí Romové? Proč si to myslíte?

Romové pocházejí z Indie. Dokazuje to jejich jazyk, vzhled, podobnost v kultuře, ve zvycích, sociálním uspořádání.

2. Jakým jazykem Romové mluví? Má ten jazyk gramatiku, abecedu? Znáte nějaké romské slovo?

Romové mluví romsky a romština stejně jako každý přirozený jazyk má svojí gramatiku i abecedu. V Bulharsku Romové mluví i turecky či rumunským dialektem.

3. Znáte nějakého významného Roma? (muzikant, malíř, spisovatel..)

V ČR a SR např. muzikanti: Mario Bihari, Rinaldo Oláh, Laco Deczi, Věra Bílá, Kale, Vojta Lavička

výtvarníci: Rudolf Dzurko, Ján Oláh, Dušan Oláh, Ján Berki

spisovatelé: Ilona Lacková, Tera Fabiánová, Ilona Ferková, atd

V Bulharsku: muzikanti: Иво Папазов (Ибряма), Сапо Роман, Анита Кристи Малик Маликов,

spisovatelé¹⁷²: Георги Парушев – básník, Сали Ибрахим – básnířka, píše romské pohádky

další významné osobnosti: Кирил Рашков–Цар Киро – politik a aktivista, доц. Христо Кючуков – vydal bulharsko-romský slovník, přednáší na univerzitě ve Veliko Tărnovo, publicista, проф. Чирков – chirurg, kardiolog

---

¹⁷² Romové psali dříve bulharsky - např. Usim Kerin, Asen Merkov, Georgi Parušev, Vasil Chaprazov, Sali Ibrahim
první romská sbírka od: Michail Petrov - "Мо vogi" (Má duše), 1996 - autor ze Sofie, kniha v dialektu Erlija,
vyšla dvojjazyčně "Chochavne jakna" (prolhaný oči), 2004
Toško Ramar - "Čhordo kamipe" (ukradená láska) - dialekt kalajdži, okolí města Montana – 2000
Ata Bečeva - "Miri dukh" (Má bolest) - dialekt kalajdži, 2002 + historicky první knížka romské poezie pro děti "Te ovas gozaver" (Být chytrý) – 2002
Radi Atanasov - "Ratvai loi luizi" (Krvavá růže), 2002 - dialekt chorachano z oblasti města Dobrich (výpůjčky z turečtiny)
autoři co píšou bulharsky a pak to překládají do romštiny: Christo Christov, Ivan Randev
z článku Článek "Romská poezie v Bulharsku", in: Milena Hübschmannová ve vzpomínkách, 2006

4. Mají Romové svoje tradice? Vzpomenete si aspoň na jednu?

O Vánocích dávání jídla pro mrtvé, ochrana novorozeněte před uhrnutím uvázáním červené nitě kolem zápěstí. V případě úmrtí někoho v rodině dodržování klidu v domě – žádná muzika, TV, zpěv apod.

Svátky bulharských Romů - „Васильовден (Банго Васили)“¹⁷³, „Патраги“ – Velikonose, „Ерделези“¹⁷⁴, Рамазан байрам и Курбан байрам¹⁷⁵

5. Víte co je typické romské jídlo? Znáte nějakou píseň?

Romské jídlo – *marik'la, haluški, goja, holubki, pišot, boka'la, mačanka*

6. Napadají Vás symboly Romské identity? (vlajka, hymna,...)

Vlajka: nahoře modrý, dole zelený pruh, uprostřed červenohnědé kolo symbolizující věčný cyklus života a připomínající i kočování

Hymna: *Dželem, dželem lungone dromenca...*složil ji srbský Rom Žarko Jovanović Jagdino, na motivy srbské národní písně

¹⁷³ Romský Nový rok, slaví ho všichni Romové v Bulharsku

¹⁷⁴ Svátek sv. Jiří – Гергьовден, slaví se i v Srbsku

¹⁷⁵ Dva základní muslimské svátky, slavené Romy - muslimy

Závěr

Při psaní diplomové práce Mediální obraz romské menšiny v Bulharsku bylo mým hlavním cílem zjistit, jak média představují romskou menšinu. Věnovala jsem se průzkumům, které na toto téma v Bulharsku proběhly a jejich výsledkům. Dále pak rozdílům v jednotlivých letech a tomu, zda li se v informování o Romech objevuje posun k lepšímu či zůstávají stereotypní témata, žánry, názory.

Důvody, proč se Romové objevují v tisku, jsou ve všech sledovaných obdobích stále stejné a stereotypní. Okruh témat je velmi omezený. Bulharskému čtenáři jsou Romové představováni především ze sociálního hlediska ukazujícího na jejich špatnou ekonomicko – sociální situaci. Základní charakteristiku Romů nám tak tvoří jen několik pojmů - nezaměstnanost, negramotnost, infekční nemoci a na prvním místě kriminalita.

Pozitivním závěrem je, že jazyk médií se postupně stává tolerantnějším a objevují se i pozitivní články spojené s romskými tradicemi a kulturou. Zejména ve spojení s Mezinárodním dnem Romů. Vzhledem k tomu, že český tisk na tom byl podobně jako bulharský ještě před několika lety a dnes je skoro nemožné najít v českých novinách negativní či rasistické články o Romech, domnívám se tedy, že k tomuto trendu budou směřovat i bulharská média.

Důležitým hlediskem pohledu majoritní společnosti na Romy byla pro mě anketa. Původně mě zajímalo, jaké znalosti mají čeští a bulharští studenti žurnalistiky o romských reáliích, ale při srovnávání výsledků jsem narazila na to, že největší rozdíly jsou v jejich postoji k romské menšině. Překvapily mě rasistické odpovědi bulharských studentů žurnalistiky a to, že polovina dotazovaných nedokázala uvést ani jednu pozitivní věc o Romech. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla udělat anketu i mezi jinými bulharskými studenty – filology, kteří naopak ukázali, že jsou stejně tolerantní a otevření vůči Romům jako čeští studenti a pomohli tím vyvrátit názor, že bulharským studentům schází tolerantnost.

Určitě budu i nadále sledovat vývoj ve vztahu médií a menšin a doufám, že situace se bude dále zlepšovat, ale hlavně, že se začne zlepšovat i postoj bulharské majoritní společnosti k Romům.

ПРЕДСТАВЯНЕ НА РОМСКОТО МАЛЦИНСТВО В БЪЛГАРСКИТЕ МЕДИИ

Резюме

Настоящата дипломна работа има за цел да разкрие и анализира степента на познаване на малцинствените групи и най-вече на ромската общност в Република България. Анализът и заключенията са направени въз основа на медийното представяне на малцинствата (статистически обработки на извадки от различни медии – вестници и радиа на национално и регионално ниво и тяхното тематично групиране), а резултативният обществен облик – на базата на проучване на общественото мнение под формата на анкета.

Голяма част от научния текст е посветена на систематизиране на данни – културно–исторически и етнографски, които целят формиране на възможно най-ясен и коректен образ на българските малцинствени групи. Въведена е кратка характеристика на най-многобройните от тях – турци, помаци, евреи, каракачани, македонци, покрепена със статистически данни от различни периоди, чиито предмет е разпределението на българското население според етническа принадлежност, майчин език и религия.

Проучването по-нататък продължава с обяснение и дефиниция на термина „малцинство” и се съсредоточава върху ромската малцинствена общност в България, която е избрана и за основен обект на анализ. Разгледани са различните теории за произхода на ромите, подробно е характеризиран езикът и различните диалекти. Предметът на изследването е стеснен до представяне на ромите в България – неясностите около появата им в българските земи, занаятите, които са практикували. Разгледано е развитието им през различните периоди – по време на Османското владичество, преминаването към уседнал начин на живот (19 в.), влиянието на комунистическия режим (забрана на номадството, смяна на имената, организиране на специални училища), до игнорирането на съществуването и социалните им проблеми в осемдесетте години на двайсти век. Доказателство за него са приложените статистически проучвания, в които се наблюдават неточности, подмяна и използване на стара информация.

След историческия преглед е наблегнато на разнородността на ромската общност. На възможността за групиране според различни критерии – според начина на живот (номадски/уседнал), според вероизповеданието им (християни/мюсюлмани), според произхода, мястото на живеене, според занаята и материалното им състояние. Целта е да се покаже цялото богатство и пъстрота на ромската култура – древната история и език, разнообразието на практикувани занаяти.

На фона на това представяне е разгледано медийното отразяване на ромското малцинство и формираният на тази основа социален образ. Целта е да се разкрие какво количество и тип информация се подава в общественото пространство и как тя е повлияла върху представите на съвременния български гражданин. Анализът показва, че в количествено отношение информацията не отговаря на пропорциите в етническото разпределение на българското общество и че е ограничена в своята тематика. Резултатите от направената анкета представляват най-живия и неподправен материал, свидетелстващ за актуалното състояние на социалната осведоменост по въпросите на ромската култура.

MEDIÁLNÍ OBRAZ ROMSKÉ MENŠINY V BULHARSKU

Resumé

Práce představuje souhrnný přehled o jedné z bulharských menšin – o Romech. Popisuje jejich jazyk, historii - všeobecnou i na území Bulharska, zabývá se jednotlivými skupinami Romů a s pomocí toho, jak je představují média, se snaží najít jejich místo, postavení v bulharské majoritní společnosti. To je taky hlavním cílem diplomové práce- zjistit, jakou představu o menšinách v Bulharsku, především o Romech, si může udělat průměrný čtenář tisku a zda Romové žijí na okraji společnosti či nikoliv.

Jednou z možností, jak zjistit jaký obraz média o Romech vytváří bylo představení jednotlivých průzkumů, které se tomuto tématu věnují a jejich výsledků. Dále pak srovnání rozdílů mezi průzkumy provedenými v jednotlivých letech a zjišťování, jestli se objevuje posun k lepšímu či zda li zůstávají stereotypní témata, žánry, názory. Průzkumy konané mezi nejrůznějšími bulharskými deníky a týdeníky používají různé metody výzkumu, ale sledují stejný cíl a to proč a jak se o Romech píše, jak jsou nazýváni, zda li je informování korektní a jaký jazyk je používán.

Další důležitou součástí práce je anketa provedená mezi bulharskými studenty žurnalistiky, protože je zajímavé mít představu o tom, co vlastně o Romech vědí ti, kteří mohou v budoucnu pozitivně či negativně ovlivňovat příslušníky majority. Anketa byla z důvodu více či méně rasistických odpovědí doplněna i o odpovědi studentů bulharské filologie, které naštěstí pomohly vyvrátit závěr, že mladí lidé v Bulharsku nejsou tolerantní.

Pozitivním závěrem je, že jazyk médií se postupně stává tolerantnějším a objevují se i pozitivní články spojené s romskými tradicemi a kulturou. Na druhou stranu, důvody, proč se Romové objevují v tisku, jsou stále stejné a stereotypní. Velmi omezený okruh témat představuje Romy především ze sociálního hlediska, kde se ukazuje na špatnou ekonomicko – sociální situaci. Bulharskému čtenáři je předkládána jejich nezaměstnanost, ngramotnost, infekční nemoci a téma, které převažuje – kriminalita.

Vzhledem k tomu, že v českém tisku je dnes velmi obtížné najít negativní či rasistické informace o Romech, což ještě přibližně před několika lety nebyl problém, můžeme předpokládat, že tento trend budou následovat i bulharská média.

MEDIAL PORTRAYAL OF ROMA MINORITY IN BULGARIA

Resume

The thesis presents a summary survey of one of Bulgaria's ethnic minority groups, the Romany's. It represents their language, history and culture in general and in Bulgaria specifically. The thesis researches individual groups with the aim of establishing how media presents them and it emulates to find their place and their footing in Bulgaria's majority community.

The principal aim of the thesis is to ascertain what the perception is about an ethnic minority in Bulgaria, specifically the Romany's. To an average newspaper reader and whether Romany's live out on a limb or not.

One possibility of finding out what image the media create about Romany's is to present single surveys, which raise certain subject matter and their consequences. The subsequent comparison distinguishes between surveys made in specific years and assessing if it improved or if the subject matter stay the same. The surveys of different Bulgarian newspapers and journals use different methods of investigation, but they pursue the same aim - to establish how and why they write about Romany's, if they speak about them in a positive or negative way, if they present the facts and if they are using derogatory language.

The next important part of the thesis is the opinion poll for Bulgarian students of journalism, because it is interesting to have an insight into what they know about Romany's, those that can interact in the future positively or negatively can impact on the concepts of the majority of people there. The opinion poll revealed that most of the answers were more or less racist answers but a poll of students of Bulgarian philology helped to destroy a presumption, fortunately, that young people in Bulgaria are not tolerant.

One positive aspect is that the language of the media is getting more tolerant and the positive articles about Romany tradition and culture are coming out. However, the reasons why Romany's appear in the press are the same all the time and stereotypical.

There are very few articles presenting the Romany's from social point of view, where it shows their bad economic-social situation. Most submit to the unemployment, illiteracy, infectious diseases and attitude which over poises-

criminality to Bulgarians readers.

Seeing that in the Czech press is very difficult to find any negative or racist information about Romanians, which was not the case a couple years ago, we can presuppose that this trend will be followed by the Bulgarian media.

Bibliografie :

- *Cizinci, našiinci a media* (2004). Praha: Multikulturní centrum.
- CROWE, David (1994): *A History of the Gypsies of Eastern Europe and Russia*. New York: St. Martin's Griffin.
- HORVÁTOVÁ, Jana (2002): *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Nakladatelství Lidových novin
- HORVÁTOVÁ, Jana (1998): *Základní informace o dějinách a kultuře Romů*. Praha: MŠMT.
- HÜBSCHMANNOVÁ, Milena (2002): *Šaj pes dovakeras, Můžeme se domluvit*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- HÜBSCHMANNOVÁ, Milena (1973): *Základy romštiny*. Praha: Academia.
- *Media and Minorities in South East Europe* (2000). Vienna: South East Europe Media Organisation
- MANUŠ, Erika (1998): *Jdeme dlouhou cestou*. Praha: Arbor vitae.
- *Nečitelní cizinci – Jak se(ne)píše o cizincích v českém tisku* (2003). Praha: Multikulturní centrum.
- *Obraz Romů v středoevropských masmédiích po roce 1989* (2003). Brno: Doplněk.
- *Romano džaniben* (zima 2003): časopis romistických studií. Praha: Společnost přátel časopisu Romano džaniben.
- SKUTNABB – KANSAS, Tove (2000): *Menšina, jazyk a rasizmus*. Bratislava: Kalligram.
- ŠEBKOVÁ, Hana (1999): *Romaňi Čhib: učebnice slovenské romštiny*. Praha: Fortuna.
- АВРАМОВ, Орлин (2004): *Ние и другите за малцинствата и правото*. София: IMIR.
- АТАНАСОВ, Димитър (2004): *Светът и циганите*. Варна: Стено.
- БЮКСЕНШЮТЦ, Улрих (2000): *Малцинствена политика в България*. София: IMIR.

- *Етническите малцинства в печата* (2002). София: БГ хелзински комитет.
- *Истината за "Възродителния процес"* (2003). София: Институт за Изследване на Интеграция.
- ЛАЗАРАВА, Галя (2002): *Образът на Ромите - Едно изследване на съвременния български печат*. София: С.Е.Г.А.
- МАРУШАКОВА, Елена; ПОПОВ, Веселин (1993): *Циганите в България*. София: „КЛУБ '90“.
- МАРУШАКОВА, Елена; ПОПОВ, Веселин (2000): *Циганите в Османската империя*. София: „Литавра“.
- МИЗОВ, Бойко Николаев (2006): *Българските Цигани (бит; душевност; култура)*. София: Avangard Prima.
- *Многосветие из културата на малцинствата в България* (2001). София: IRIM.
- ОГНЯНОВА, Елена (2003): *Традиции и празници в България: Бълг., арм., евр., мюсюлмански, цигански*. София: Архимед; Коларов и сие.
- ПАШОВА, Анастасия (2002): *Толерантност в различността (Жизнени светове и ценности на ромската култура)*. Благоевград: Art Print.
- ПОПОВА, Марияна; ЛЕЩАНСКА, Катя (2006): *Ромите в медиите през 2003 и 2005 г.* София: С.Е.Г.А.
- *Приказки от махалата* (2006). София: С.Е.Г.А.
- *Пространство на другостта* (2005). София: “Марин Дринов“.
- СТОЯНОВ, Валери (1998): *Турското население в България между полюсите на етническата политика*. София: Лик.
- ТАНАКА, Дженифър (2007): *Наръчник за съвместно планиране на действия за борба с бедността и ромското изключване*. София: С.Е.Г.А.
- ТОМОВА, Илона; ЯНАКИЕВ, Янцислав (2002): *Етническите отношения в армията*. София: IMIR.
- ХАРИЗАНОВА, Милена; АНГЕЛОВА, Радостина (2001): София: С.Е.Г.А.

Internetové stránky:

<u>http://www.dzeno.cz/</u>	- sdružení Dženo (v jazyce českém, anglickém a romském)
<u>http://www.dzeno.cz/?r_id=32</u>	- Rádio Rota, romské rádio nejen pro Romy
<u>http://www.dzeno.cz/?r_id=263</u>	- Časopis Amaros Gendalos
<u>http://www.khamoro.cz/</u>	- Světový romský festival (i v anglické verzi)
<u>http://www.romodrom.cz/cs/home</u>	- Občanské sdružení (i v AJ)
<u>http://www.athinganoi.cz/</u>	- Občanské sdružení (i v AJ)
<u>http://www.rommuz.cz/</u>	- Muzeum romské kultury
<u>http://romipen3.euweb.cz/</u>	- Projekt evropské spolupráce Romipen
<u>http://www.romea.cz/romeatv/index.php?id=hitparada</u>	- Romská internetová TV
<u>http://romani.kfunigraz.ac.at/romlex/lex.cgi?st=tiro&rev=n&cl1=rmce&cl2=cs&pm=in&ic=y&im=y&wc=</u>	- Slovník

Интернет страници:

<u>http://www.darik.net/</u>	- stránky použité pro průzkum 2006 -2007
<u>http://www.chambersz.com/tehnitari/</u>	- Сдружение Технитари
<u>http://www.defacto-bg.net/</u>	- Ромска информационна агенция
Дефакто	
<u>http://www.ethnos.bg/</u>	- Портал за етническите малцинства в
България	
<u>http://romani.kfunigraz.ac.at/romlex/lex.cgi?st=tiro&rev=n&cl1=rmce&cl2=cs&pm=in&ic=y&im=y&wc=</u>	- Речник
<u>www.bghelsinky.org</u>	- Рамковата конвенция за защита на
националните малцинства	
<u>www.blhr.org</u>	- Български адвокати за правата на
човек	

WEB PAGES:

- <http://ling.uni-graz.at/~rombase/> - Didactically edited information on Roma
- <http://www.llc.manchester.ac.uk/Research/Projects/romani/> - Romani Linguistics and Romani Language Projects
- <http://errc.org/> - The European Roma Rights Centre
- <http://romani.kfunigraz.ac.at/romlex/> - The Romani lexicon
- <http://www.romahistory.com/> - The Roma history